

تبیین و اولویت‌بندی ابعاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی از منظر دانشجویان با بررسی چند نمونه موردی^۱

الهه نادى^۲

منصوره کیان ارثی^۳

دریافت: ۲۰ بهمن ۱۳۹۹
پذیرش: ۱۶ فروردین ۱۴۰۱
(صفحه ۸۳ - ۵۷)

استادیار دانشکده هنر، معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نجف‌آباد

کلیدواژگان: تعلق به مکان، دلبستگی به مکان، محوطه دانشگاه.

چکیده

۱. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده اول است که با عنوان طراحی محوطه‌های دانشگاهی با تأکید بر مؤلفه‌های تعلق به مکان در جهت افزایش دلبستگی به مکان؛ نمونه موردی: سایت دانشکده هنر، معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد نجف‌آباد با راهنمایی نگارنده دوم در آبان‌ماه ۱۳۹۹ در دانشکده هنر، معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد دفاع شده است.

۲. کارشناس ارشد معماری، دانشکده هنر، معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نجف‌آباد
elahe.nadi@gmail.com

۳. نویسنده مسئول
mansourehkianersi@gmail.com

از نظر فرایند انجام، کیفی و کمی (ترکیبی) است. ابتدا پژوهش‌های حوزه‌های روان‌شناسی محیط، تعلق به مکان و محوطه‌های دانشگاهی بررسی و ابعاد تعلق به مکان استخراج گردید. همچنین مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد تعلق به مکان مشخص شدند. سپس نمونه محوطه‌های دانشگاهی بررسی گردید و با تکمیل فرم مشاهده و پرسش‌نامه حاصل از مطالعات نظری به ارزیابی ابعاد تعلق به مکان از دید دانشجویان پرداخته شد. بنابر نتایج، ابعاد ده‌گانه تعلق به مکان از منظر دانشجویان در محوطه‌های دانشگاهی نمونه‌های مورد پژوهش، دارای اهمیت‌های متفاوت بوده است که آشنایی با مکان، ریشه‌داری، معنای مکان، پیوند اجتماعی با مکان، رضایت از مکان، تعلق به مکان، پیوند عاطفی با مکان، وابستگی به مکان، پیوند با طبیعت، و هویت مکان، به‌ترتیب در اولویت‌های اول تا دهم هستند. در ادامه راهکارهای طراحی مبتنی بر نظرسنجی خبرگان عرضه گردید.

مقدمه و بیان مسئله

محوطه‌های دانشگاهی از دیرباز نقش مهمی در امر آموزش و تعاملات اجتماعی بین دانشگاه و شهر داشته‌اند. سابقه این محوطه‌ها

دانشجویان سال اول در جابه‌جایی از شهر محل زندگی به دانشگاه با چالش‌های اجتماعی و فکری مواجه می‌شوند و شکل‌گیری تعلق به مکان را تجربه می‌کنند. تعلق به مکان رابطه عاطفی و پیوندی مثبت بین انسان و مکان است که موجب تبدیل فضا به مکان خاص برای افراد می‌شود. تعلق به مکان در فرایند جذب دانشجویان به محیط آموزشی جدید ضروری است، از این‌رو شناخت ابعاد تعلق به مکان در طراحی محوطه‌های دانشگاهی اهمیت دارد. با تحولات روزافزون علمی و توجه به امر آموزش در فضای باز در این عرصه، اهمیت ویژه طراحی محوطه‌های دانشگاهی برای ارتقای کیفیت آموزشی روشن می‌شود. هدف در این پژوهش تبیین و اولویت‌بندی ابعاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی است. نمونه‌های موردی بعد از انقلاب اسلامی تأسیس و در سه کلان‌شهر، به‌دلیل مراجعات اکثر دانشجویان و با سه اقلیم مختلف، انتخاب شد که شامل دانشگاه آزاد نجف‌آباد و خمینی‌شهر در استان اصفهان، دانشگاه هنر اسلامی تبریز و دانشگاه آزاد بناب در استان آذربایجان شرقی، و دانشگاه صنعتی خاتم‌الانبیای بهبهان و دانشگاه آزاد آبادان در استان خوزستان است. پژوهش حاضر از منظر هدف کاربردی، به لحاظ ماهیت، توصیفی-تحلیلی و

پرسش‌های تحقیق

پرسش اصلی: تبیین و اولویت‌بندی ابعاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی از نظر دانشجویان چیست؟

پرسش فرعی: راهکارهای طراحی متناسب با اولویت‌های ابعاد تعلق به مکان در جهت ایجاد فضاهای مطلوب و جذاب برای استفاده دانشجویان از محوطه دانشگاه در ایجاد تعلق به مکان چیستند؟

4. Open University

۵. مریم غروی الخوانساری، «ارزیابی کیفی مجموعه پردیس مرکزی دانشگاه تهران»، ص ۷۷.

6. campus

7. place attachment

8. M. Xu, et al, "Effects of Distance from Home to Campus on Undergraduate Place Attachment and University Experience in China", p. 103.

۹. ناهیده رضایی و همکاران، «ارزیابی کیفیت اجتماعی مسیرهای ارتباطی باز و نیمه‌باز پردیس‌های دانشگاهی»، ص ۱۸۳.

10. M.Z. Abd-Razak, et al, "Campus Sustainability: Student's Perception on Campus Physical Development Planning in Malaysia", p. 236.

11. Xu, et al, ibid.

به شکل امروزی به دوران پس از جنگ جهانی دوم و در امریکا بازمی‌گردد. مشکلات دوران پس از جنگ، در کنار تأثیر معماری مدرن زمان، بر این فضاها مشهود بود. اولین تأثیرات آن ساخت محوطه‌های وسیع و ساختمان‌های جدا از هم در این محوطه‌ها بود. در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، به سبب کمبود فضاهای آموزشی، گرایش به ساخت در زمین‌های سبز و کم‌تراکم اطراف شهر (در اقلیم‌های سرسبز)، که متأثر از ایده «باغ شهر» هاوارد بود، شکل گرفت. توماس چرچ با طرح کردن «فضای محیط اطراف مهم‌تر از ساختمان‌هاست» از معماران مبلغ این ایده در طراحی فضاهای دانشگاهی شد. مور و ترن بال ایده «دانشگاه یک محله است» را مبنای کار خود قرار دادند. اما ایده شهرسازانه «باغ شهر» هاوارد که در زمینه فضاهای دانشگاهی استفاده شد، به اولین ایده «دانشگاه همچون یک شهر» انجامید. در دهه ۱۹۷۰، با ورود اتومبیل و نیاز به مسیرهای دسترسی سواره، شباهت سایت‌های دانشگاهی و شهر افزایش یافت. در این دوره، در فضای دانشگاهی، که به پیروی از فضای شهری، دارای ویژگی‌های مشابهی نظیر مسیرهای حرکت سواره و پیاده و انعطاف‌پذیر بود، به ضرورت‌هایی چون توسعه، عملکردگرایی، پیچیدگی، و تراکم فضای دانشگاهی توجه شد. در پی این تشابهات و تئوری‌های «دانشگاه باز»^۴، که یعنی دانشگاه برای آموزش همگانی و در اختیار گذاشتن خدمات برای همه افراد برنامه‌ریزی شده بود، ایده «دانشگاه همچون یک شهر» تکامل یافت.

دانشگاه علاوه بر ملاحظات عملکردی، برای پویایی و سرزندگی نیازمند مراودات اجتماعی است.^۵ تجربه اولیه محوطه دانشگاه^۶ اهمیت ویژه‌ای دارد؛ چراکه بر تداوم زندگی دانشگاهی دانشجویان اثر می‌گذارد. دانشجویانی که خانه را به مقصد دانشگاه ترک می‌کنند، هرچقدر سازگاری بهتری با محیط فیزیکی و اجتماعی جدید داشته باشند، تعلق به مکان^۷ در ایشان نسبت به محوطه دانشگاه سریع‌تر شکل می‌گیرد و سبب بهبود عملکرد تحصیلی آنها می‌شود.^۸

با گسترش مجموعه‌های دانشگاهی بعد از انقلاب، علاوه بر دانشگاه‌هایی که در داخل شهرها (اغلب شهرهای بزرگ) وجود داشت، دانشگاه‌هایی در خارج این شهرها و با وسعت قابل توجهی ساخته شد. غالباً طراحی در این بازه زمانی با دید رفع نیاز مقطعی و توجه به تأمین سرانه آموزشی در طراحی ساختمان‌ها معطوف شد و طراحی محوطه با دقت کمتری برای محوطه دانشگاهی

انجام پذیرفت. مهم‌ترین نقاط ضعف محوطه‌های دانشگاهی مسیرهای باز و نیمه‌باز در عرصه‌های مختلف شامل این موارد می‌شود:

- در عرصه اجتماع‌پذیری: ضعف مبلمان و ترکیب نامناسب کاربری‌ها؛
- در عرصه پیاده‌مداری: سرویس‌دهی نامناسب مبلمان و کیفیت پایین کف‌سازی؛
- در عرصه انعطاف‌پذیری: ناسازگاری فعالیت‌های بیرون و درون فضاها و کیفیت نامناسب پاتوق‌ها؛
- در عرصه سرزندگی: کیفیت پایین فضاها سبز و جمعی و ناکارآمد بودن سیستم حمل‌ونقل؛
- در عرصه خوانایی: کافی نبودن تابلوهای راهنمای نصب‌شده؛
- در عرصه غنای حسی: کیفیت پایین عرصه؛
- در عرصه ایمنی: تداخل مسیر سواره و پیاده، و مشکل ایمنی در شب.

علاوه بر این، ضعف برنامه‌ریزی توسعه فیزیکی دانشگاه‌ها تأثیر نامناسبی بر دانشجویان می‌گذارد که در نتیجه تسهیلات در محوطه دانشگاه محدود می‌شود.^{۱۰} دانشجویان با ورود به دانشگاه پس از جابه‌جایی و فاصله جغرافیایی، گسست از پیوندهای اجتماعی و وابستگی‌های عاطفی با شهر محل سکونت، و تغییر در محیط فیزیکی و سازگاری و مراودات اجتماعی در دانشگاه با چالش‌های اجتماعی و فکری مواجه می‌شوند که باید پیوندهایی با مکان جدید برای حضور دانشجویان در محوطه دانشگاه برقرار شود. این پیوند انسانی- مکانی تعلق به مکان خوانده می‌شود.^{۱۱}

بر اساس پژوهش‌های نظریه‌پردازان این حوزه، تعلق به مکان دارای ده بعد اصلی است. این ابعاد طبق نظر پژوهشگران، ماهیت و مفهوم اصلی تعلق به مکان در مکان‌های مختلف را تشکیل می‌دهند. همچنین متناسب با ابعاد اصلی، مؤلفه‌های مؤثری بر این ابعاد وجود دارد که

12. W.M. Wang & C. Chen, "Universal Design Applied to Establishing Evaluation Criteria for University Campus Open Space", p. 1.
13. B. Gumprecht, "The Campus as a Public Space in the American College Town", p. 72.

۱۴. اسماعیل ضرغامی و سعید عظمتی، «بررسی مطلوبیت فضاهای باز محیط‌های دانشگاهی از نظر دانشجویان»، ص ۲۹۴.

15. S.B. Hosseini, et al, "The Effect of the Vitality Level of University Campuses on Increasing Social Interactions and Makin", p. 233.
16. S. Qingjin & N.Z.B. Maliki, "Place Attachment and Place Identity", p. 634.

۱۷. نک:

Fatemi, et al, Does University Campus Place Attachment Matter Among Transnational Students? "

۱۸. غروی الخوانساری، همان؛ S. Sedaghatnia, et al, "Experience of Social Inclusion among Students in University Campuses of Malaysia", p. 96.

باعث شکل‌گیری و ایجاد تعلق به مکان در فضاهای مورد نظر می‌شود. در این پژوهش، با توجه به لزوم ملاحظه ابعاد تعلق به مکان در طراحی محوطه‌های دانشگاهی، در مرحله اول، به اولویت‌بندی ابعاد ده‌گانه تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی در سه کلان‌شهر، در بازه زمانی بعد از انقلاب اسلامی و در اقلیم‌های متفاوت، در خارج و داخل شهر، در غالب دانشگاه‌های سراسری و آزاد و البته کل محوطه‌های دانشگاه پرداخته می‌شود، سپس راهکارهای طراحی در جهت شکل‌گیری تعلق به مکان بر اساس ابعاد ده‌گانه و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر ابعاد ذکر شده بر اساس نظرسنجی خبرگان طراحی بیان می‌گردد. محوطه‌های دانشگاهی برای نمونه‌های موردی پژوهش، در سه کلان‌شهر با اقلیم‌های مختلف و بعد از انقلاب اسلامی تأسیس شده است. ساختار و فرایند انجام پژوهش مطابق «ت ۱» است.

۱. مبانی نظری

۱.۱. اهمیت و طراحی محوطه‌های دانشگاهی

امروزه دانشگاه‌ها، به دلایل مقیاس، جمعیت، و جریان فعالیت‌های مختلف و پیچیده در آنها، همچون شهرهای کوچک به حساب می‌آیند، که تأثیرات مستقیم و غیرمستقیمی را بر محیط می‌گذارند.^{۱۲} محوطه دانشگاه محور و محل فعالیت‌هایی است که نه تنها دانشجویان و کارکنان، بلکه سایر افراد را در بر می‌گیرد. محوطه دانشگاه نقش محیط یادگیری و یک فضای عمومی دارد.^{۱۳} دانشگاه‌های واقع در شهرهای بزرگ، با توجه به حجم مراودات اجتماعی و مراجعه دانشجویان به این دانشگاه‌ها برای شکل‌گیری تعلق به مکان و شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر بر آن در طراحی محوطه‌های دانشگاهی دارای اهمیت هستند. در طراحی محوطه‌های دانشگاهی توجه به ارتباط با محیط اطراف و شهر و همچنین ارتباط دانشگاهیان و شهروندان برای استفاده از این محوطه، به مثابه محیط آموزشی،

اجتماعی، فرهنگی، ورزشی، تفریحی، و گذران اوقات فراغت، همچنین توجه به ویژگی‌های فیزیکی و عوامل اصلی در طراحی محوطه‌های دانشگاهی حایز اهمیت است.^{۱۴} به دلایلی، نظیر افزایش تقاضا برای استفاده از امکانات دانشگاهی، دانشگاه دیگر تنها محیطی بسته و مجزا از شهر به حساب نمی‌آید. تغییر نگاه در طراحی محوطه‌های دانشگاهی در ایجاد ارتباط مابین شهروندان و دانشگاه به مثابه بستری برای فعالیت‌های اجتماعی مؤثر است.^{۱۵} محوطه‌های دانشگاهی باید به گونه‌ای طراحی، اجرا، و مدیریت شوند که در جهت هدف اصلی دانشگاه یعنی آموزش و پرورش قرار گیرند.

در محوطه دانشگاه همانند محله و مکان‌های زندگی، امکان آسایش دانشجویان فراهم است و در ساخت هویت فردی آنها از طریق تعامل با محیط دانشگاه مؤثر است.^{۱۶} کیفیت طراحی و بهره‌برداری از فضاهای محوطه دانشگاهی ارتباط مابین دانشجویان را تقویت می‌کند و منجر به ارتقای کیفیت زندگی در دانشگاه‌ها می‌شود.^{۱۷}

محوطه‌های دانشگاهی باید واجد خصوصیات مکانی نظیر محصوریت، تعریف لبه، مرکز، نشانه، و مناظری خاطره‌انگیز باشند. همچنین دارای عناصر هویت‌بخش و نمادهایی در جهت ارتقای تناسب و تداعی یک مرکز آموزش عالی باشند و در آنها از نشانه‌های تاریخی برای ایجاد تعادل میان خلق فضایی انتزاعی در یادگیری و هویت ملی استفاده شود.^{۱۸} دانشگاهیان و طراحان اهمیت دو مسئله را در هنگام به‌روز کردن و گسترش نقشه اصلی دانشگاه‌ها به‌خوبی می‌دانند. اول، اهمیت و ضرورت ارتباط محوطه دانشگاه با فعالیت‌های اجتماعی؛ دوم، خلق فضاهایی برای فعالیت‌های فراتر از کلاس‌های درس و غالباً گروهی دانشجویان. سومین مسئله که بدان کمتر توجه شده، نیاز به فراهم‌آوری فضایی برای فعالیت در محوطه و در کنار سایر شهروندان است؛ بنابراین اهمیت مشارکت در خلق چنین فضاهایی نه تنها اجتماع‌پذیری این فضاها را در پی

به آرمان‌های آموزشی و غیرآموزشی برای دانشجویان و اقلش جامعه فراهم نگردیده است. بنابراین سعی بر آن شد، تا با استفاده از ابعاد تعلق به مکان و مؤلفه‌های مؤثر بر آنها، راهکارهای طراحی محوطه‌های دانشگاهی با ایجاد تعلق به مکان طرح شود.

۲.۱. تعلق به مکان

تعلق به مکان، به مثابه یک مفهوم، به رابطه و پیوند عاطفی مثبت و کارآمد بین انسان و مکان اشاره دارد که باعث جذب انسان به مکان و تبدیل فضا به مکان خاص می‌شود. انسان در برقراری ارتباط به مکان معنا می‌دهد و باعث گسترش ارتباط با اطرافیان و مکان می‌شود. تعلق به مکان عالی‌ترین مرتبه رابطه بین انسان و مکان و نیاز اساسی هر انسان نسبت به آن مکان محسوب می‌شود. تعلق به مکان محوطه دانشگاه برای دانشجویان بستری است برای: حضور طولانی‌مدت و مکرر در ساعات مختلف شبانه‌روز، حفظ روابط نزدیک در محوطه دانشگاه، ارتباطات اجتماعی گسترده‌تر با دانشگاهیان و اجتماع، پیشرفت در عرصه آموزشی و فرهنگی، استفاده مفید از فضاهای غیرکاربردی، ایجاد خلاقیت در دانشجویان، هماهنگ شدن با محیط جدید، و رفع مشکلات ناشی از تغییرات ایجاد شده. با درک تعلق به مکان و شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی، شکل‌گیری تعلق به مکان میسر خواهد شد. تعلق به مکان، به منظور بهره‌مندی و تداوم حضور انسان، نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. این حس به پیوند فرد با مکان منجر می‌شود و در آن انسان خود را جزئی از مکان می‌داند و بر اساس تجربه‌های خود از نشانه‌ها، معانی، عملکردها، و شخصیت مکان نقشی را برای آن در ذهن خود متصور می‌شود و مکان برای او قابل احترام می‌گردد. دلبستگی به مکان^{۲۲} بر خواسته از فعالیت‌ها و تعاملات بین انسان-مکان و انسان-انسان در مکانی خاص است.^{۲۳} میزان دلبستگی به

دارد، بلکه قابلیت این محیط‌ها را در راستای هدف اصلی یعنی آموزش‌پذیری تقویت می‌کند.^{۱۹}

با وجود افزایش کمی مجموعه‌های دانشگاهی طی سال‌های اخیر در ایران در قالب‌های گوناگون، طراحی فضاهای باز در امر آموزش، به‌ندرت مورد توجه بوده و در ساخت بناهای جدید دانشگاهی غالباً، بدون توجه به خواسته‌ها و نیازهای کاربران و فراگیران، بناها و محوطه‌های باز توسعه یافته و گسترده شده‌اند.^{۲۰} این در حالی است که در مدارس سنتی ایران هم‌نشینی فضای باز و بسته در خلاقانه‌ترین سطح، به دلیل نقش مؤثر و فعال در کیفیت‌بخشی به فضای آموزشی با جذابیت و تنوع و نیز انعطاف‌پذیری و کیفیت بالای تعاملات اجتماعی، محیطی زنده و سرشار از تعاملات انسانی به ارمغان آورده بود که موجب ارتقای یادگیری هم می‌شد.^{۲۱} علاوه بر مدارس سنتی در ساخت تعدادی از دانشگاه‌های دوره معاصر از جمله پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران نیز این مهم مورد توجه بوده است.

طبق پژوهش‌های انجام‌شده، در طراحی غالب محوطه‌های دانشگاهی بعد از انقلاب ارتباطات شهر با دانشگاه‌های نزدیک به شهر کمتر است. درحالی‌که این دانشگاه‌ها اغلب وسیع و دارای فضاهای متنوع با قابلیت استفاده اقلشار مختلف نظیر دانشجویان، اساتید، کارمندان، و سایر افراد در زمینه‌های مختلف هستند. محوطه‌های دانشگاهی جزء فضاهای باز و بی‌استفاده مجموعه‌ها شده‌اند و کاربرد چندانی ندارند. محوطه دانشگاه باید محیط یادگیری و فضای عمومی باشد و بستری برای فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی و به‌منظور آسایش و رضایت دانشجویان طراحی شود. مجموعه توجهات ذکر شده منجر به ارتقای کیفی محیط و در نتیجه ایجاد تعلق به مکان در دانشجویان نسبت به محوطه‌های دانشگاهی می‌شود. در محوطه‌های موجود دانشگاه‌های مورد بررسی به‌طور کامل نیازهای دانشجویان و اهداف محوطه دانشگاهی برای رسیدن

۱۹. سعید عظمتی و همکاران، «تأثیر فضاهای توسعه‌پذیر محیط‌های دانشگاهی بر پایداری اجتماعی و خلق سرزندگی»، ص ۱۱؛ Hosseini, et al, ibid.

۲۰. رضایی و همکاران، همان؛ Hosseini, et al, ibid, p. 225.

۲۱. سارا طاهرسیما و همکاران، «تبیین نقش آموزشی فضای باز در مدارس ایران با مطالعه تطبیقی مدارس سنتی تا معاصر»، ص ۶۵.

22. Place Dependence

۲۳. رؤیسا صادقی فرشته و همکاران، «بررسی رابطه طرح کالبدی در مجتمع‌های مسکونی و حس دلبستگی به مکان در ساکنین»، ص ۲۵۵؛ عبدالهادی دانشپور و همکاران، «تبیین مدل دلبستگی به مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن»، ص ۳۹.

آن، کیفیت آموزشی دانشجویان در دانشگاه ارتقا می‌یابد و در نتیجه باعث رضایت از مکان می‌شود.

۱.۲.۱. تعاریف نظریه‌پردازان از دلبستگی به مکان

تعاریف محققان از وجوه مختلفی بررسی شد. ریشه تفاوت آراء اندیشمندان حوزه دلبستگی به مکان در تفاوت نگرش‌ها، پایگاه علمی، و فلسفی و نیز مقیاس مورد توجه ایشان است.^{۲۰} در «جدول ۱» تعریف تعلق به مکان از منظر نظریه‌پردازان آورده شده است. آنچه در این پژوهش از تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی ملاک عمل قرار گرفته، با نظر به گستره وسیع این حوزه و ابعاد قابل‌ملاحظه در طراحی محوطه‌های دانشگاهی، از جمله هویت مکانی، وابستگی به مکان، پیوند اجتماعی با مکان، پیوند عاطفی با مکان، طبیعت، رضایت از مکان، ریشه‌داری، معنای مکان، آشنایی با مکان، و تعلق به مکان، نزدیک به تعریف آلتمن، توآن، شامای، لو، هی، جورجسون، استدمن، کایل، لین، و لاکوود و مؤلفه‌های مکانی قابل‌ملاحظه در طراحی محوطه‌های دانشگاهی از جمله مؤلفه کالبدی، مؤلفه اجتماعی، مؤلفه فعالیتی، و مؤلفه معنایی مکان نزدیک به تعریف استوکولز، شوماخر، رایگر، لاوراکاس، براون، پرکینز، هراندز، هیدالگو، و سالازارلاپلاس است. توجه به تعلق به مکان در عرضه راهکارهای متناسب با تعریف استوکولز، شوماخر، رایگر، لاوراکاس، شامای، لو، آلتمن، براون، پرکینز، یونایتیو، هراندز، هیدالگو، و ولدوف، سالازارلاپلاس، و مورگان است. البته اسکئل و گیفورد برآیند تعاریف ذکر شده را به معنای پیوند بین افراد و محیط‌های معنی‌دار می‌دانند.

۲.۲.۱. ابعاد تعلق به مکان

در چهل سال گذشته و از شروع مطالعات در حوزه دلبستگی به مکان، پژوهشگران مفهوم دلبستگی به مکان را با عناوینی مانند عشق به مکان^{۲۱}، ریشه‌داری^{۲۲}، وابستگی به مکان^{۲۳}،

مکان از فردی به فرد دیگر متفاوت است. افراد بر اساس ترجیحات آگاهانه ناشی از ویژگی‌های فردی آنها، مکان‌ها را انتخاب می‌کنند و به آنها دلبسته می‌شوند.^{۲۴} در عین حال که تعلق به مکان برخاسته از ارتباطات حسی فرد با مکان بر پایه شخصیت خود و فعل‌وانفعالات درونی او در هنگام مواجهه با مکان است، به میزان تعلق اجتماعی فرد نیز بستگی دارد؛^{۲۵} چراکه از سطح تجربه‌های شخصی می‌گذرد و با خاطرات جمعی پیوند می‌خورد. شکل‌گیری پیوند عاطفی عمدتاً تابعی از غنای تعامل اجتماعی با فرد است که رفتار دلبستگی به سمت آنها هدایت می‌شود.^{۲۶} همچنین با پاسخ‌گویی به نیازها و انتظارات انسان از مکان، تعلق به مکان شکل می‌گیرد. این تعلق از جنبه‌های روان‌شناسی و هویتی قابل‌تفسیر است. در روان‌شناسی، تعلق به مکان به رابطه شناختی فرد با یک محیط یا یک فضای خاص اطلاق می‌شود و از لحاظ هویتی، تعلق به مکان رابطه تعلق و هویتی فرد به محیط اجتماعی است که در آن زندگی می‌کند.^{۲۷} از نگاه پدیدارشناسان جغرافیای انسانی، این تعلق به معنای پیوندی محکم و عامل تأثیرگذار میان مردم و مکان با اجزای تشکیل‌دهنده آن است که این پیوند مثبت است و سبب گسترش عمق ارتباط و تعامل فرد با محیط می‌گردد و با گذر زمان عمق و گسترش بیشتری می‌یابد.^{۲۸}

از مجموع تعاریف ذکر شده، تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی در این پژوهش طبق برخی از نظریات تعریف می‌شود.^{۲۹} با توجه به مفاهیم پیش‌گفته در مبحث تعلق به مکان و مشکلات ذکر شده از محوطه‌های دانشگاهی موجود در کشور، در این پژوهش، تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی مورد مطالعه بررسی می‌گردد. تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی باعث پیوند مثبت، عاطفی، و کارآمد بین دانشگاهیان و دانشگاه می‌شود. همچنین با ایجاد محوطه‌های باز دانشگاهی طراحی شده بر اساس ابعاد تعلق به مکان و مؤلفه‌های مؤثر بر

۲۴. محمدتقی پیربابایی و همکاران، «بررسی تأثیر عوامل فردی در مطالعه فرایندمحور دلبستگی به مکان با رویکرد روان‌شناختی»، ص ۵۸؛ لیلا رحیمی و همکاران، «تبیین مؤلفه‌های دلبستگی به مکان در مقیاس محله و شهر و تحلیل تعمیم‌پذیری آن»، ص ۲۲۸.

25. T.G. Kyle, et al, "Linking Place Preferences with Place Meaning", p. 454.
26. M.V. Giuliani, "Theory of Attachment and Place Attachment", p. 142.

۲۷. سرمست، بهرام و محمدمهدی متوسلی. «بررسی و تحلیل نقش مقیاس شهر در میزان حس تعلق به مکان»، ص ۱۳۷؛ محمدصادق فلاح، «مفهوم حس مکان و عوامل شکل‌دهنده آن»، ص ۶۰.

۲۸. علی جوان‌فروزنده و قاسم مطلبی. «مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل‌دهنده آن»، ص ۲۹.

۲۹. نک: صادقی فرشته و همکاران، «بررسی رابطه طرح کالبدی در مجتمع‌های مسکونی و حس دلبستگی به مکان در ساکنین»؛ دانشپور و همکاران، «تبیین مدل دلبستگی به مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن»؛ پیربابایی و همکاران، «بررسی تأثیر عوامل فردی در مطالعه فرایندمحور دلبستگی به مکان با رویکرد روان‌شناختی؛ موردپژوهی: محله قره‌باغی‌ها در تبریز»؛ رحیمی و همکاران، «تبیین مؤلفه‌های دلبستگی به مکان در مقیاس محله و شهر و تحلیل تعمیم‌پذیری آن؛ نمونه ←

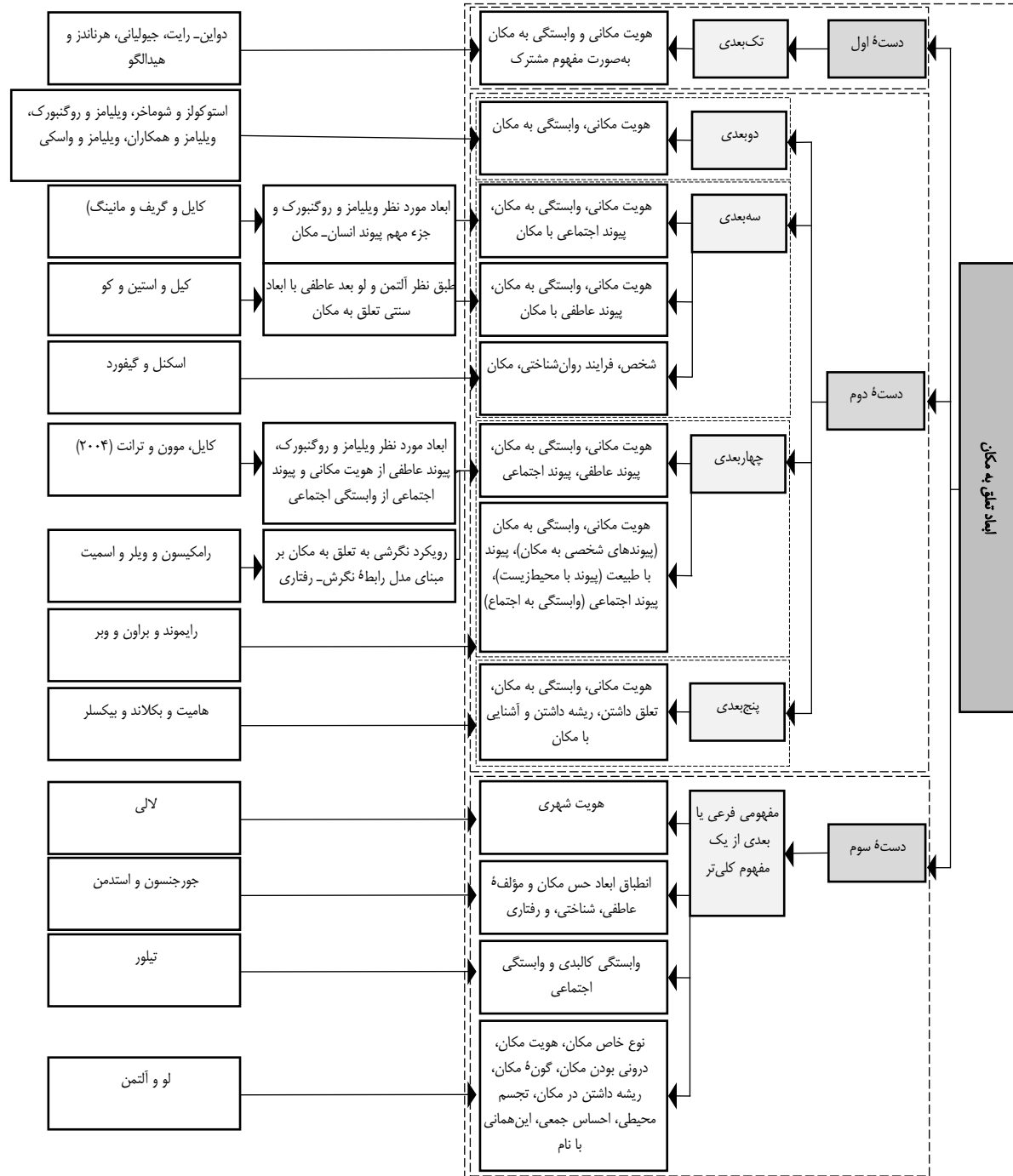

موردی: محله تاریخی سرخاب تبریز»؛ Kyle, et al, "Linking Place Preferences with Place Meaning"; Giuliani, "Theory of Attachment and Place Attachment".

جدول ۱. تعاریف تعلق به مکان از منظر نظریه پردازان، مأخذ: پورجعفر و همکاران، «دلبستگی مکانی؛ بازشناسی مفهوم ...»؛ رحیمی و همکاران، «تبیین مؤلفه‌های دلبستگی به مکان ...»؛ رحیمی و همکاران، «ارزیابی تأثیر مقیاس مکانی بر دلبستگی ساکنان به مکان ...»؛ صارمی و معروفی «بررسی تطبیقی حس دلبستگی مکان ...»؛ دانشپور و همکاران، «تبیین مدل دلبستگی به مکان و ...»؛ حجت و همکاران، «تبیین صفات تأثیرگذار خانه ...»؛ خدائی و همکاران، «تبیین مؤلفه‌های مؤثر بر دلبستگی به مکان ...»؛ زمانی و هنرور، «بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری دلبستگی مکانی ...»؛ سجادزاده، «نقش دلبستگی به مکان در هویت‌بخشی ...»؛ خراباتی و یزدانفر، «عوامل مؤثر در ایجاد دلبستگی به مکان ...»؛

Milligan, "Interactional Past and Potential"; Scannell & Gifford, "Defining Place Attachment".

نظریه پردازان	سال	تعریف تعلق به مکان
Janowitz & Kasarda	۱۹۷۴	دلبستگی را در سطح خانه، محله، و شهر جای می‌دهند.
Altman	۱۹۷۴	نیروی گرانش مؤثر میان مردم و مکان، تأثیرگذار در نحوه ادراک هویتی فردی و جمعی
Tuan	۱۹۷۴	تعبیر به توپوفیلیا و یا عشق به مکان، برای ارتباط و تعلقات مکانی
Relph	۱۹۷۶	پیوند عاطفی با محیط که نیازهای اساسی انسان را تأمین می‌کند.
Stokols & Shumaker	۱۹۸۱	ارزیابی پتانسیل مکان در برآوردن نیازها، پاسخ‌گویی به انتظارات و پشتیبانی از اهداف فرد با دیگر مکان‌ها
Riger & Lavrakas	۱۹۸۱	تعریف تعلق به مکان ترکیبی از ویژگی‌های مکانی و ویژگی‌های فیزیکی
Shumaker & Taylor	۱۹۸۳	پیوند احساسی مثبت یا پیوستگی میان افراد و محیط مسکونیشان
Proshansky & Fabian & Kaminoff	۱۹۸۳	فعل‌وانفعال احساسات، دانش، اعتقادات و رفتارها در ارجاع به یک مکان
Shamai	۱۹۹۱	ارتباط عاطفی فرد با مکان و معنا یافتن مکان و شخصیت دادن به مکان با معانی و نمادها
Low & Altman	۱۹۹۲	ارتباطی نمادین که توسط مردم از طریق الحاق معانی فرهنگی و عاطفی به مکان خاص زمین ایجاد می‌شود.
Hummon	۱۹۹۲	درگیری احساسی با مکان‌ها
Brown & Perkins	۱۹۹۲	پیوندهای مثبت و دیرپا، شکل‌گیری ناخودآگاه در طول زمان میان افراد و محیط‌های اجتماعی- کالبدی
Rubinstein & Parmelee	۱۹۹۲	فضا برای فرد به مکان تبدیل می‌شود و فرد یا یک گروه در ارتباط با مکان به آن معنا و هویت می‌بخشند.
Jacobs	۱۹۹۵	خصیصه انسانی عمیق، مفهوم خانه بخشیدن به مکان
Twigger-Ross & Uzzell	۱۹۹۶	پیوند عاطفی یا ارتباط میان مردم و مکان‌های خاص
Klatenborn	۱۹۹۷	پیوند عاطفی پیچیده با محیط‌های فیزیکی
Milligan	۱۹۹۸	ارتباط احساسی فرد با محیطی که بدان از طریق تعامل با آن معنا بخشیده شده باشد.
Hay	۱۹۹۸	دربگیرنده پیوندهایی اجدادی می‌داند، احساسی مانند «محرم راز بودن» و تمایل به ماندن در یک مکان
Bonaiuto, et al	۱۹۹۹	وابستگی عاطفی با مکان خاص، تبدیل فرد به منزله بخشی از هویت مکان، احساس و علاقه نسبت به مکان
Jorgensen & Stedman	۲۰۰۱	حس مکان مفاهیمی فرعی از جمله هویت مکانی، دلبستگی به مکان و وابستگی به مکان را در بر می‌گیرند.
Hernandez & Hidalgo	۲۰۰۱	رابطه احساسی مثبت بین فرد و مکان خاص که مهم‌ترین ویژگی تمایل به حفظ نزدیکی به آن مکان است.
Woldoff	۲۰۰۲	تعریف تعلق به مکان بر ویژگی‌های مکانی آن
Stedman	۲۰۰۳	یک بعد از کلیت حس مکان، وابستگی عاطفی مثبت بین فرد و مکان
Giuliani	۲۰۰۳	پیوستگی که میان مردم و محیط‌های معنادار ایجاد می‌شود.
Kyle & Greafe & Manning & Bacon	۲۰۰۳	میزانی که ارزش فردی داشته یا با یک محیط زیست خاص مشخص می‌شود.
Kyle, et al	۲۰۰۴	ارتباطات حسی فرد با مکان بر پایه خود و فعل‌وانفعالات درونی فرد بستگی به میزان تعلق اجتماعی فرد دارد.
Deutsch	۲۰۰۵	تأکید بر روی تغییر مکان یا آوارگی، تعلق را به واسطه اشتیاق به مکان‌های از دست‌رفته
Brown & Raymond	۲۰۰۷	یک پیوند عاطفی بین مردم و محیطشان
Hernandez & Hidalgo & Salazar-LaPlace	۲۰۰۷	پیوند عاطفی مردم با محیط‌های خاص، جایی که تمایل به ماندن دارند و احساس راحتی و امنیت می‌کنند.
Florek	۲۰۱۰	پیوندهای عاطفی که افراد با مکان‌ها برقرار می‌کنند.
Morgan	۲۰۱۰	تجربه پیوند عاطفی طولانی‌مدت به منطقه خاص جغرافیایی و معنی مربوط به آن پیوند.
Scannell & Gifford	۲۰۱۰	پیوند بین افراد و محیط‌های معنی‌دار آنها رخ می‌دهد.
Lin & Lockwood	۲۰۱۴	دارای دو بعد احساسی و عملکردی است.
Lawrence	۲۰۱۶	چگونگی تفسیر برای تغییر

۳۰. بهادر زمانی و محسن هنرور، «بررسی عوامل مؤثر بر شکل گیری دلبستگی مکانی در محله های شهری، ص ۱۶۳»

- D.R. Williams & J.J. Vaske, "The Measurement of Place Attachment", p. 831.
31. Love of Place
 32. Rootedness
 33. Place Dependence
 34. Place Identity
 35. City Identity

۲. دسته بندی ابعاد مختلف تعلق به مکان، تدوین: نگارندگان، مأخذ: جهانگیری و همکاران، «فرایند تبیین پدیدارنگاری ابعاد مفهوم دلبستگی مکانی ...»؛ دانشپور و همکاران، همان؛

Williams & Vaske, "The Measurement of Place Attachment"; Kyle, et al, "Linking Place Preferences with Place Meaning"; Kyle, et al, "Testing the Dimensionality of Place Attachment in ..."; Hernandez, et al, "Place Attachment and Place Identity in ..."; Raymond, et al, "The Measurement of Place Attachment"; Lewicka, "Place Attachment"; Scannell & Gifford, ibid; Devine-Wright, "Place Attachment and Public Acceptance of Renewable Energy"; Kil, et al, "Place Attachment as a Mediator of ..."; Ramkissoon, et al, "Place Attachment and Pro - environmental ..."; Xu, et al, "Effects of Distance from Home to Campus on ..."; Ram, et al, "Authenticity and Place Attachment ...".

36. Sense of Community
37. Community Attachment
38. P. Devine-Wright, "Place Attachment and Public Acceptance of Renewable Energy".

39. Giuliani, ibid.

۴۰. آرمان جهانگیری و همکاران، «فرایند تبیین پدیدارنگاری ابعاد مفهوم دل‌بستگی مکانی به روش استخراج معنای تصویری خودنگار»، ص ۲۸۲-۲۸۱.

41. Williams & Roggenbuck

42. Xu, et al, ibid, p. 96.

43. Place Social Bonding

44. Kyle, et al, ibid.

45. Place Affect

۴۶. جهانگیری و همکاران، همان، ص ۲۸۲.

47. N. Kil, et al, "Place Attachment as a Mediator of the Relationship between Nature-based Recreation Benefits and Future Visit Intentions", pp. 607,608.

48. L. Scannell & R. Gifford, "Defining Place Attachment", p. 2.

49. Kyle, et al, ibid, p. 445.

50. Nature Bonding

51. C.M. Raymond, et al, "The Measurement of Place Attachment", p. 423.

52. H. Ramkissoon, et al, "Place Attachment and Pro-environmental Behavior in National Parks", p. 260.

53. Hammitt

54. belongingness

55. familiarity

مکان، و پیوند اجتماعی تعریف کردند.^{۵۲} در نهایت، هامیت^{۵۳} و همکارانش تعلق داشتن^{۵۴}، ریشه داشتن، و آشنایی با مکان^{۵۵} را در کنار هویت مکانی و وابستگی به مکان یک مقیاس جدید پنج بعدی دل‌بستگی به مکان در نظر گرفتند.^{۵۶}

در دسته سوم مدل‌هایی قرار می‌گیرند که دل‌بستگی به مکان را مفهومی فرعی یا بعدی از یک مفهوم کلی‌تر به حساب می‌آورند. لالی^{۵۷} دل‌بستگی به مکان را عاملی در خلق مفهوم گسترده‌تر و پایین‌دستی مفهیمی چون هویت شهری معرفی می‌کند و جورجنسن و استدمن دل‌بستگی به مکان، وابستگی به مکان، و هویت مکانی را ابعادی از مفهوم حس مکان^{۵۸} بیان می‌کنند.^{۵۹} همچنین کایل و همکاران حس مکان را یک ساختار نگرشی، متشکل از سه مؤلفه عاطفی، شناختی، و رفتاری می‌دانند و نشان دادند که دل‌بستگی به مکان بازتابی از مؤلفه عاطفی، هویت مکانی انعکاسی از مؤلفه شناختی، و وابستگی به مکان با مؤلفه عملکردی یا رفتاری برابر است.^{۶۰} تیلور^{۶۱} دل‌بستگی به مکان را با این ابعاد تعریف می‌کند: وابستگی کالبدی و وابستگی اجتماعی؛ لو و آلتمن دل‌بستگی به مکان را مبتنی بر ابعاد زیر توصیف می‌کنند: نوع خاص مکان^{۶۲}، هویت مکان، درونی بودن مکان^{۶۳}، گونه مکان^{۶۴}، ریشه داشتن در مکان، تجسم محیطی^{۶۵}، احساس جمعی^{۶۶}، این‌همانی با نام^{۶۷،۶۸} ابعاد تعلق به مکان در «ت ۲» طبق نظر اندیشمندان دسته‌بندی شده است. در این پژوهش برای تعیین ابعاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی نمونه موردی از دسته دوم ابعاد تعلق به مکان، شامل مؤلفه‌های دویبعدی، سه‌بعدی، چهاربعدی، و پنج بعدی استفاده شده است و با در نظر گرفتن مؤلفه‌های هویت مکانی، وابستگی به مکان، پیوندهای اجتماعی با مکان، پیوندهای عاطفی با مکان، پیوند با طبیعت، تعلق داشتن، ریشه داشتن، و آشنایی با مکان در محوطه‌های دانشگاهی مورد نظر به اولویت‌بندی آنها پرداخته می‌شود. رضایت از مکان و معنای مکان با توجه به شاخصه‌های ابعاد مکان اضافه شده است.

هویت مکانی^{۳۴}، هویت شهری^{۳۵}، حس جامعه^{۳۶}، یا دل‌بستگی اجتماعی^{۳۷} به مدل‌هایی تک‌بعدی تا پنج‌بعدی معرفی کرده‌اند. با بررسی در مطالعات، سه دسته مدل معرفی می‌شود. بر اساس مطالعات دواین - رایب^{۳۸}، جیولیانی^{۳۹} دسته اول تعریف مفهوم دل‌بستگی به مکان مفهومی تک‌بعدی و هم‌ردیف با مفاهیمی همچون هویت مکانی یا وابستگی به مکان است.

دسته دوم، مطالعات دل‌بستگی به مکان را ساختاری چندبعدی معرفی کرده‌اند. تعداد این عوامل، از دو تا پنج عامل معرفی شده است.^{۴۰} استوکولز و شوماخر، ویلیامز و روگنبورک^{۴۱}، ویلیامز و واسک، و در اثر دیگری ویلیامز و همکارانش در مطالعات خود ساختی دویبعدی برای دل‌بستگی به مکان پیشنهاد دادند: وابستگی به مکان و هویت مکانی.^{۴۲} کایل و همکاران در مطالعه‌شان عامل سوم را تحت عنوان پیوندهای اجتماعی^{۴۳} به مدل پیشین اضافه کردند،^{۴۴} در مطالعات دیگری دل‌بستگی پدیده‌ای سه‌بعدی متشکل از هویت مکانی، وابستگی به مکان و پیوندهای عاطفی^{۴۵} نیز معرفی شده است.^{۴۶} کایل و همکاران، بر پایه دیدگاه آلتمن و لو، یک بعد عاطفی را با دو بعد سنتی، ابعاد دل‌بستگی به مکان معرفی می‌کند.^{۴۷} اسکنل و گیفورد چارچوبی سه‌بعدی از دل‌بستگی به مکان را پیشنهاد می‌کنند که نشان می‌دهد دل‌بستگی به مکان یک مفهوم چندبعدی با ابعاد شخصی، فرایند روان‌شناختی و مکانی است.^{۴۸} کایل و همکاران دل‌بستگی به مکان را شامل دو بعد وابستگی به مکان و هویت مکانی تعریف کردند و پیوندهای عاطفی را از هویت مکانی و پیوندهای اجتماعی را از وابستگی بر اساس رابطه اجتماعی در نظر گرفتند.^{۴۹} رایموند و همکاران یک مدل چهاربعدی از دل‌بستگی به مکان، شامل هویت مکانی و وابستگی به مکان (پیوندهای شخصی به مکان)، پیوند با طبیعت^{۵۰} (پیوند با محیط‌زیست طبیعی)، و پیوند اجتماعی (وابستگی به اجتماع)، را معرفی کردند.^{۵۱} رامکیسون و همکاران دل‌بستگی به مکان را متشکل از وابستگی به مکان، هویت مکانی، پیوند عاطفی با

۳.۲.۱. مؤلفه‌های تعلق به مکان^{۶۹}

محققان در پژوهش‌های این حوزه به مؤلفه‌های اصلی در شکل‌گیری، قوت و ضعف تعلق به مکان در افراد نسبت به مکان اشاره می‌کنند و شامل مؤلفه‌های کالبدی، اجتماعی، فرهنگی، فردی، فعالیتی و تعاملی، خاطرات و تجارب، رضایتمندی از مکان، زمان و مشارکت در طراحی هستند:

– **مؤلفه کالبدی:** به اهمیت مکان‌ها برای افراد و دلیل این احساس می‌پردازد. نتایج حاکی از آن است که ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی مکان هر دو به یک میزان در ایجاد دل بستگی به مکان نقش دارند. در مطالعات استدمن پیرامون مؤلفه کالبدی مکان به نقش مستقیم آن در رضایتمندی و نقش غیرمستقیم بر دل بستگی به مکان اشاره می‌شود که در عین حال متأثر از معانی نمادین مکان است. زمینه و بستر، خدمات و تسهیلات، موقعیت قرارگیری در زمینه شهری، و نحوه ارتباط با پیرامون از مواردی هستند که به آنها اشاره شده است.^{۷۰}

– **مؤلفه اجتماعی:** ارتباط مثبت بین فرد و مکان کالبدی و احساس رضایت روحی او با ارتباطات اجتماعی موجود در مکان مربوط است. چنان‌که کسب تجارب و برقراری تعاملات اجتماعی که برای فرد در مکان اتفاق می‌افتد، امکان معنا بخشیدن به آن را برای وی میسر می‌کند. برخی از محققان دل بستگی به مکان را مبتنی بر مشارکت مردم در مکان، میزان اشتغال به شبکه‌های اجتماعی، و تعاملات فرهنگی دانسته‌اند که نقشی مهم‌تری از کالبد مکان دارند.^{۷۱} دل بستگی به مکان با رشد تعامل مثبت افراد و تطابق اجتماعی آنها در مکان توسعه می‌یابد و قدرت دل بستگی به مکان با میزان و قدرت این مرادوات ارتباط مستقیم دارد. دل بستگی به مکان با سه عامل بیان می‌شود: ویژگی‌های گروهی و فردی کاربران مکان، میزان تماس و صمیمیت افراد در مکان، و میزان مشارکت در فعالیتهای گروهی و مراسم جمعی.^{۷۲}

– **مؤلفه فرهنگی:** گروه‌ها، خانواده‌ها، اعضای جامعه، و

فرهنگ‌های مشابه در دل بستگی به یک مکان خاص اشتراک دارند. دل بستگی به مکان وابسته به فعالیت‌هایی است که افراد در قالب مقتضیات فرهنگی خود انجام می‌دهند. فرهنگ مؤلفه‌ای است که به دلیل نقش خود در شکل‌گیری ترجیحات مکانی بر نوع تعاملات گروه‌ها با مکان نیز تأثیرگذار است. لاو اشاره دارد که دل بستگی به مکان در چارچوب فرایندهای فرهنگی شکل می‌گیرد و شش ابزار فرهنگی را طرح می‌کند: دودمان، از دست دادن، مالکیت، نگاه به نظام عالم وجود، فلسفه هستی، زیارت‌ها و آیین‌ها و روایت.^{۷۳}

– **مؤلفه فردی:** میزان دل بستگی به مکان از فردی به فرد دیگر متفاوت است. بنیتو معتقد است افراد بر اساس ترجیحات آگاهانه، مکان را انتخاب می‌کنند و به آن دل بسته می‌شوند. مؤلفه‌های فردی مانند سن، جنس، درآمد، وضعیت تأهل، تحصیلات، طبقه اجتماعی، شغل، پیش‌زمینه‌ها، و باورها از مؤلفه‌های مؤثر بر ویژگی‌های فردی هستند.^{۷۴}

– **خاطرات و تجارب:** دل بستگی به مکان پس از تجربه درازمدت افراد در یک مکان اتفاق می‌افتد و مکان معنای وسیعی برای فرد می‌یابد. در این باره توان بر وجود عاملی با عنوان ریشه‌داری در مکان اشاره دارد که به معنای همبستگی و یکی شدن فرد با مکان است. ریلی در پژوهش خود دریافت که دل بستگی به مکان برخاسته از خاطرات دوران رشد فرد است، او معتقد است که انسان مکانی را بیشتر به یاد می‌آورد که وقایع مطلوبی را در آن تجربه کرده است.^{۷۵}

– **رضایتمندی از مکان:** رابطه عاطفی بین فرد و مکان به رضایت وی از مکان و نحوه ارزیابی او از آن مکان بستگی دارد. این امر نه ضرورتاً بلکه به احتمال زیاد هنگامی به وقوع می‌پیوندد که نیازها و توقعات انسان در مکان برآورده گردد. بنابراین یکی از مهم‌ترین ابعادی که در این زمینه باید بررسی شود، میزان رضایتمندی افراد از مکان است. هرچه بیشتر نیازها و توقعات در مکان برآورده گردد، احتمال توسعه رابطه عاطفی مطلوب‌تر با آن نیز افزایش می‌یابد.^{۷۶}

56. Raymond, et al, ibid, p. 424.

57. Lalli

58. Sence of Place

۵۹. جهانگیری و همکاران، همان.

60. Kyle, et al, "Testing the Dimensionality of Place Attachment in Recreational Settings", p. 156.

61. Taylor

62. Topophilia

63. Insideness

64. Genes of Place

65. Environmental Embeddedness

66. Community Sentiment

67. Identity to Name a few

۶۸. دانشپور و همکاران، همان، ص ۴۰.

۶۹. این مؤلفه‌ها مفروضاتی هستند که یک بعد یا ابعاد می‌تواند داشته باشند. به‌طور مثال رضایت بیمار را از نظر کیفیت درمان، کیفیت تغذیه، نتیجه درمان، و ... می‌توان تفکیک کرد که هر کدام از اینها در ادامه به عناصر کوچک‌تر تبدیل می‌شوند تا قابل اندازه‌گیری و بررسی گردند. سپس بر اساس این ابعاد و مؤلفه‌ها می‌توان چارچوب مفهومی و الگو طراحی کرد (جمال‌الدین طیبی و همکاران، تدوین پایان‌نامه، رساله، پروژه پژوهشی و مقاله علمی، ص ۴۶۰). با توجه به بررسی مقالات مختلف، با عنوان مؤلفه‌های ابعاد تعلق به مکان قابل تعریف هستند.

۷۰. فرید جعفری پور و منوچهر فروتن، «ارزیابی دل بستگی به مکان: تبیین عوامل و شاخص‌ها»، ص ۶۹

۷۱. علی‌اکبر حیدری و همکاران، «بررسی نحوه ارتباط میان دو مفهوم حس مکان و دلبستگی به مکان در خوابگاه دانشجویان»، ص ۱۸.

۷۲. دانشپور و همکاران، همان، ص ۴۲.

۷۳. مسیح‌الله معصومی و اسماء میرخطیب، «بررسی تأثیر طراحی فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی در ایجاد حس دلبستگی به مکان»، ص ۵۷.

۷۴. خراباتی، ساجده و عباس یزدانفر. «عوامل مؤثر در ایجاد دلبستگی به مکان در خوابگاه‌های دانشجویی»، ص ۱۴۲.

جدول ۲. مؤلفه‌های تأثیرگذار بر شکل‌گیری تعلق به مکان از منظر نظریه‌پردازان، مأخذ: خراباتی و همکاران، همان؛ دانشپور و همکاران، همان؛ حیدری و همکاران، «بررسی نحوه ارتباط میان دو مفهوم حس مکان و دلبستگی به مکان...»؛ معصومی و میرخطیب، «بررسی تأثیر طراحی فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی...»؛ آزادی و همکاران، «بررسی دل‌بستگی به مکان در میان کودکان»؛ صادقی‌فرشته و همکاران، «بررسی رابطه طرح کالبدی در مجتمع‌های مسکونی و...»؛ پورجعفر و همکاران، همان؛ صارمی و معروفی، همان؛ رحیمی و همکاران، همان؛

Yazdanfar, et al, "Effect of Place Attachment in Creating Sense of Place Case Study".

مؤلفه‌های تأثیرگذار بر شکل‌گیری تعلق به مکان	سال	نظریه‌پردازان
مؤلفه‌های اجتماعی مکان: حریم شخصی تامل اجتماعی خلوت امنیت	۱۹۶۳-۱۹۹۶ ۱۹۸۲ ۱۹۶۳ ۱۹۸۲ ۱۹۸۲	Fried & Marris Rapoport Fried Rapoport Austin
مؤلفه‌های کالبدی مکان: انعطاف‌پذیری دسترسی کیفیت بصری عوامل طبیعی آسایش امکانات	۲۰۰۳-۲۰۰۳ ۱۹۸۷ ۱۹۶۳-۱۹۸۷ ۱۹۹۸ ۱۹۹۸ ۱۹۶۳-۱۹۸۷ ۱۹۶۳-۱۹۸۷	Stedman & Bonaiuto Rivlin Regnier & Pynoos Cantril Cantril Regnear & Pinus Regnear & Pinus
مؤلفه‌های فعالیتی مکان: تناسب فعالیتی تنوع فعالیتی تداوم زمانی قوانین فعالیتی	۱۹۹۲-۱۹۹۶ ۱۹۹۲ ۱۹۹۲ ۱۹۹۸ ۱۹۹۲	Low & Altman & Relph Low & Altman Low & Altman Relph Low & Altman
مؤلفه‌های معنایی مکان: نقاط کانونی خاطرات نشانه‌ها	۱۹۹۲ ۱۹۹۳ ۱۹۹۲ ۱۹۸۴	Riley Lennard Riley Lennard
مؤلفه‌های فردی و انسانی	۱۹۷۷	Tuan
مؤلفه زمان	۱۹۶۹-۱۹۷۶	Riger & Lavrakas
۱. مؤلفه‌های کالبدی ۲. اجتماعی ۳. فرهنگی ۴. فردی ۵. فعالیتی و تعاملی ۶. خاطرات و تجارب ۷. رضایتمندی از مکان ۸. زمان ۹. مشارکت در طراحی	۱۳۸۸	دانشپور، سپهری‌مقدم، چرخچیان
۱. مؤلفه‌های کالبدی ۲. اجتماعی ۳. فرهنگی ۴. فردی ۵. فعالیتی و تعاملی ۶. خاطرات و تجارب ۷. رضایتمندی از مکان ۸. زمان	۱۳۹۳ ۲۰۱۳	حیدری، مطلبی، نکویی‌مهر Yazdanfar, Heidari, Behdadfar, Eskandari
۱. مؤلفه‌های کالبدی (فعالیتی و تعاملی) ۲. اجتماعی ۳. فرهنگی ۴. فردی ۵. زمینه‌ای ۶. رضایت ۷. زمان	۱۳۹۶	معصومی، میرخطیب
۱. مؤلفه‌های کالبدی ۲. اجتماعی، فرهنگی و فردی ۳. فعالیتی و تعاملی ۴. زمان ۵. زمینه‌ای	۱۳۹۶ ۱۳۹۱	آزادی، تقی‌پور، نسیمی صادقی‌فرشته، دانشگرمقدم، دژدار
۱. ویژگی‌های مکان ۲. ویژگی‌های فردی و گروهی ۳. مدت‌زمان سکونت و تعامل با مکان ۴. مشارکت اجتماعی	۱۳۹۴ ۱۳۹۶	پورجعفر، ایزدی، مهندس صارمی، معروفی
۱. مؤلفه‌های کالبدی ۲. اجتماعی ۳. فردی	۱۳۹۶	رحیمی، رفیعیان، باقری

– مؤلفه‌های فعالیتی و تعاملی: یکی از مؤثرترین ویژگی‌های مکان که سبب ارتقای دلبستگی به مکان می‌گردد، فعالیت‌ها و تعاملات بین انسان-مکان و انسان-انسان در آن مکان است. این امر ریشه در نحوه تعامل افراد با مکان کالبدی و اجتماعی در قالب تعاملات شناختی، رفتاری، عاطفی، و معنایی دارد که نتیجه آن دلبستگی به مکان است. به این ترتیب که نوع فعالیت‌های مکان سبب کسب معنا از مکان می‌گردد و کسب معنا خود زمینه‌ساز دلبستگی به مکان است. در عین حال رابطه‌ای دوسویه بین فعالیت‌ها و سبب ارتقای حس دلبستگی به مکان می‌شود و به‌طور متقابل این احساس خود سبب مشارکت افراد در فعالیت‌های اجتماعی و نیز تداوم حضور آنها در مکان می‌گردد.^{۷۷}

– مؤلفه زمان: یا به کلام دیگر طول مدت سکونت و آشنایی با مکان در افزایش دلبستگی به مکان نقش دارد. مؤلفه زمان در بزرگسالان و کودکان عامل تعیین‌کننده در میزان دلبستگی به مکان قلمداد گردیده است، که هم در فرایند و هم در میزان دلبستگی به مکان قابل‌مطالعه است.^{۷۸}

– مشارکت در طراحی: حضور افراد در فرایند خلق مکان سبب می‌گردد تا آنها احساس بیشتر و بهتری نسبت به آن مکان داشته باشند. این امر به دنبال خود دلبستگی به مکان، توسعه ارتباطات اجتماعی، حفظ ریشه‌های تاریخی، و احساس آرامش و امنیت در مکان را دارد. فراهم کردن زمینه‌های مشارکت در عین حال که انعکاس‌دهنده انتظارات و نیازهای افراد نسبت به مکان است، تعیین‌کننده نحوه زندگی آنها در آینده نیز هست.^{۷۹}

۴.۲.۱. تعاریف نظریه‌پردازان و محققان از مؤلفه‌های

تأثیرگذار بر شکل‌گیری تعلق به مکان

صاحب‌نظران در حوزه تعلق به مکان مؤلفه‌های مختلفی را در شکل‌گیری این رابطه مؤثر می‌دانند. در «جدول ۲» مؤلفه‌های

۷۵. حیدری و همکاران، همان.
76. SA. Yazdanfar, et al, "Effect of Place Attachment in Creating Sense of Place Case Study", p. 859.

۷۷. صادقی فرشته و همکاران، همان، ص ۲۵۶.

۷۸. مصطفی آزادی و همکاران، «بررسی دل‌بستگی به مکان در میان کودکان؛ نمونه موردی: محله بازارچه قصردشت شیراز»، ص ۱۷۰.

۷۹. دانشپور و همکاران، همان، ص ۴۵.

۸۰. عیسی حجت و همکاران، «تبیین صفات تأثیرگذار خانه در شکل‌گیری دلبستگی انسان به آن»، ص ۵۲.

81. Qingjin & Maliki, "Sense of Place to Campus amongst Undergraduate Students in USM", p. 184.

ت ۳. دسته‌بندی مؤلفه‌های مکانی مؤثر بر ابعاد تعلق به مکان، مأخذ: خراباتی و همکاران، همان؛ آزادی و همکاران، همان.

تأثیرگذار بر ایجاد تعلق به مکان از منظر نظریه‌پردازان و پژوهشگران مختلف آمده است. با توجه به گوناگونی بسیار ابعاد و مؤلفه‌های تعلق به مکان، در این پژوهش برای طراحی محوطه‌های دانشگاهی، از مؤلفه‌های فرید و ماریس، استدمن و بونایتو، لو و آلمن و رلف، ریلی، توآن، و بونایتو و رلف استفاده شده است. با توجه به مؤلفه‌های تأثیرگذار بر ایجاد تعلق به مکان از دیدگاه نظریه‌پردازان و محققان، انسان و مکان دو سویه یک رابطه متقابل هستند که تعلق به مکان در نتیجه تعامل انسان و مکان در گذر زمان ایجاد می‌شود. مؤلفه‌های مؤثر در ایجاد تعلق به مکان را می‌توان به این صورت دسته‌بندی کرد: مؤلفه انسانی: انسان با تمام ویژگی‌های فردی، اجتماعی، فرهنگی و مؤلفه مکانی: مکان یا تمام مؤلفه‌های اجتماعی، کالبدی، معنایی، فعالیتی و مؤلفه زمان.

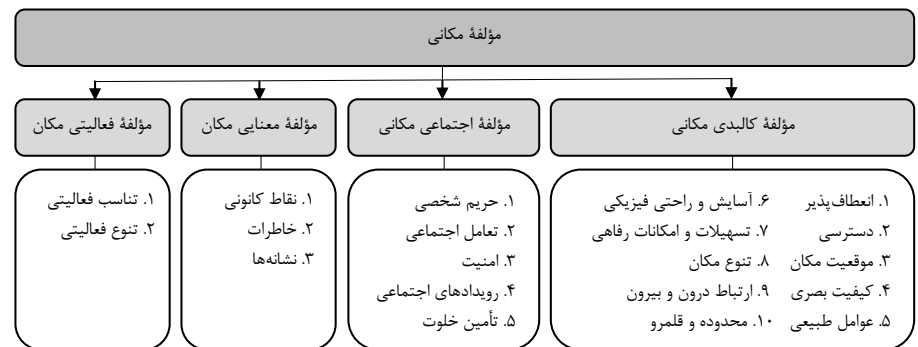
مؤلفه‌های مکانی مؤثر در ایجاد تعلق به مکان از دیدگاه صاحب‌نظران را می‌توان در مؤلفه‌های اجتماعی، فعالیتی، معنایی، و کالبدی مکان دسته‌بندی کرد که در «ت ۳» آمده است.

۵.۲.۱. پیشینه پژوهش

تعلق به مکان یکی از رویکردهای مطرح در ارزیابی پیوند انسان و مکان است که در سال‌های اخیر توجه بسیاری از صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف علمی را جلب کرده و بیشترین

تلفات به آن از حوزه‌های معماری و طراحی، جغرافیای انسانی، روان‌شناسی محیطی بوده است.^{۸۰} دانشمندان سعی کرده‌اند روابط عاطفی انسان با مکان را کشف کنند. بسیاری از مفاهیم در ادبیات مانند حس مکان، تعلق به مکان، هویت مکان، و وابستگی به مکان استفاده می‌شود.^{۸۱} تعلق به مکان و هویت مکان معمول‌ترین گزینه‌ها هستند که متخصصان زیادی در این باره پژوهش انجام داده‌اند.^{۸۲} حدود ۲۰ سال پیش آلمن و لو کتاب خود را در سال ۱۹۹۲ منتشر کردند. حدود ۳۰ سال پیش اولین تعاریف تعلق به مکان و اولین نوع‌شناسی‌ها پیشنهاد شد و حدود ۴۰ سال است که جغرافیای انسانی توجه خود را به تفاوت مهم بین فضای انتزاعی و مکان جلب کرده است.^{۸۳} از دهه ۱۹۸۰ مفهوم تعلق به مکان ظهور کرد و بیشتر در ادبیات محیطی، به‌ویژه با ارجاع به خانه و محله، آغاز شد. در دهه ۱۹۹۰ توجه بر جنبه‌های عاطفی رابطه بین انسان و محیط، به‌منزله یک موضوع، متمرکز شد.^{۸۴} در «جدول ۳» نظریه‌پردازانی که در این حوزه پژوهش‌های مختلف انجام داده‌اند، آورده شده است. آخرین پژوهش انجام‌شده تا سال ۲۰۱۰ است و تاکنون پژوهش جدیدتری در این حوزه انجام نشده است.

در خارج از کشور پژوهشگرانی در حوزه تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی مطالعاتی انجام داده‌اند. کینجینگ و ملیکی اثر محوطه دانشگاه را بر افزایش تعلق به مکان و هویت مکان در دانشجویان در دانشگاه ساینس مالزی بررسی کردند. نتایج حاکی از آن بود که دانشجویان در دانشگاه تعلق و هویتی قوی نسبت به محوطه دانشگاه نشان دادند، درحالی‌که هویت مکان ضعیف‌تر از تعلق به مکان بود. همچنین دانشجویان ملی تعلق و هویت بالاتری نسبت به دانشجویان بین‌المللی به محوطه دانشگاه نشان دادند.^{۸۶} کینجینگ و ملیکی در پژوهش دیگری به بررسی حس مکان دانشجویان کارشناسی در محوطه دانشگاه ساینس مالزی با سه ساختار وابستگی

به مکان، تعلق به مکان و هویت مکان پرداختند. هویت مکان‌های دانشجویان بین‌المللی و ملی به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای متفاوت بود، درحالی‌که وابستگی مکان و دلبستگی به مکان آن‌ها تفاوت معنی‌داری نداشتند. بر اساس نتایج، هویت مکان، ممکن است یک سلسله‌مراتب بالاتر از روابط افراد و مکان را به‌جای وابستگی به مکان و دلبستگی به مکان نشان دهد.^{۸۷} فاطمی و همکاران به بررسی سطح تعلق به مکان دانشجویان بین‌المللی و نحوه تأثیر آن بر تجربیات آموزشی آنها در

نویسندگان	سال	مشخصات
Fried	۱۹۶۳	نتایج نامطلوب روانی ناشی از جابه‌جایی اجباری جمعیت حومه غرب بوستون
Bowlby	۱۹۶۹ / ۱۹۸۲	رد کردن دیدگاه فرید، مبنی بر دلبستگی کودکان مبتنی بر ارضای نیازهای فیزیکی و استدلال وی از پیوند نیازهای روانی برای آسایش و امنیت و ایجاد مشکلات روانی طولانی‌مدت جدایی از مراقبین
Ainsworth	۱۹۶۷	نشان دادن تفاوت‌های فردی در دلبستگی معروف به سبک‌های دلبستگی
Kasarda & Janowitz	۱۹۷۴	زمان اقامت و روابط همسایگی بهترین مؤلفه تعلق به مکان هستند.
Gerson & Stueve & Fischer	۱۹۷۷	روشن کردن ماهیت و علت تعلق به مکان به محله و همسایگی؛ چهار بعد تعلق به مکان
Ainsworth, et al	۱۹۷۸	سه مدل دلبستگی ایمن، نامن، متضاد و اجتناب‌ناپذیر، نوع چهارم، نامن درهم‌ریخته اضافه‌شده
Lalli	۱۹۹۲	بحث جامع درباره هویت مکانی (که اغلب شبیه به تعلق به مکان است) و ارتباط آن با هویت شهری
Giuliani & Feldman	۱۹۹۳	بررسی آئتمن و لو (۱۹۹۲). تعلق به مکان. تأکید بر شیوه‌های مختلف درک تعلق به مکان
Jordan	۱۹۹۶	بررسی گسترده تحقیقات درباره رابطه تعلق به مکان و هویت اراضی
Milligan	۱۹۹۸	تعلق به مکان شامل دو جزء درونی است: پتانسیل گذشته تعاملی و تعاملی سایت.
Giuliani	۲۰۰۳	بررسی در مورد تعلق به مکان؛ بحث در مورد رابطه بین مفهوم تعلق به مکان و نظریه دلبستگی بالبی
Twigger-Ross & Bonaiuto & Breakwell	۲۰۰۳	بررسی نظریه و تحقیق در مفهوم مربوط به هویت مکانی
Bott & Cantrill & Myers	۲۰۰۳	مروری بر تمایزات مفهومی اساسی مکان، با تمرکز بر کاربرد آن‌ها برای حفاظت از روان‌شناسی
Easthope	۲۰۰۴	مروری بر مقالات مکان و حس مکان، نشان دادن ارتباط آن با مفهوم خانه و تحقیق در مورد مسکن
Patterson & Williams	۲۰۰۵	مروری بر دو، به‌صورت موازی، خطوط مطالعاتی در تعلق به مکان، تحلیلی - کمی و جامع - همراه با استدلال‌ها برای همزیستی مسالمت‌آمیز و بارور متقابل به‌جای تلاش در یکپارچه‌سازی تکاملی
Farnum & Hall & Kruger	۲۰۰۵	نگاهی جامع در مورد مکان، تاریخچه آن، و روش‌شناسی، با تأکید ویژه بر تعلق به مکان‌های طبیعی
Manzo & Perkins	۲۰۰۶	مروری بر تعلق به مکان و نمایش ارزش آن برای فرایندهای برنامه‌ریزی و مشارکت جامعه
Gustafson	۲۰۰۶	بررسی جامعه‌شناختی (بیشتر جامعه‌شناختی) درباره تحرک و تأثیر آن بر تعلق به مکان.
Nicotera	۲۰۰۷	بررسی روش‌های کلامی و غیرکلامی برای اندازه‌گیری همسایگی، مثل اقدامات نشان دادن مکان
Trentelman	۲۰۰۹	مروری بر پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه تعلق به مکان و تعلق اجتماعی
Scannell & Gifford	۲۰۱۰	مروری بر تعلق به مکان، عرضه چارچوب مفهومی سازمان‌دهی (فرد - فرایند - مکان)، هدایت آیندگان

82. Qingjin & Maliki, "Place Attachment and Place Identity", p. 633.
 83. M. Lewicka, "Place Attachment: How far Have We Come in the Last 40 Years?", p. 207.
 84. Giuliani, *ibid*, pp. 147-148.
 85. Sains

۸۶. نک:

Qingjin & Maliki, "Place Attachment and Place Identity".

۸۷. نک:

Qingjin & Maliki, "Sense of Place to Campus amongst Undergraduate Students in USM".

۸۸. نک:

Fatemi, et al, "Does University Campus Place Attachment Matter Among Transnational Students?"

جدول ۳. پژوهش‌های انجام‌شده تعلق به مکان، مأخذ:

Milligan, *ibid*; Giuliani, "Theory of Attachment and Place Attachment"; Lewicka, *ibid*; Scannell, & Gifford, "Comparing the Theories of Interpersonal and Place Attachment".

ارتقای کیفیت بصری منظر محوطه دانشگاه بین‌المللی امام خمینی و تقویت حس تعلق به مکان در این محوطه پرداختند. همچنین به استخراج ضوابط مربوط به طراحی در محوطه دانشگاه برای دسترسی‌ها، محوطه‌سازی دانشگاه، فضای سبز گسترده، فضای سبز پراکنده، حیاط مرکزی‌ها، و فضاهای تجمعی توجه کرده‌اند.^{۸۹}

با توجه به پژوهش‌های مجزایی که در حوزه تعلق به مکان و طراحی محوطه‌های دانشگاهی انجام شده و البته تعداد قابل توجه مجموعه‌های دانشگاهی که بعد از انقلاب اسلامی

در داخل کشور، در داخل و خارج شهرهای بزرگ مکان‌یابی و ساخته شده‌اند، لزوم پژوهش‌هایی که با شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر ابعاد ذکرشده در ایجاد تعلق به مکان برای کاربران آنها مؤثر باشد، مورد نیاز است.

طراحی و ساخت دانشگاه در ایران با تأسیس دانشگاه تهران در سال ۱۳۰۵ پدیدار شد. این دانشگاه در سال ۱۳۱۳ به تصویب مجلس شورای ملی رسید و با ادغام کردن چند مدرسه و چند مرکز آموزش عالی دایر گشت. در سال ۱۳۲۵ مدرسه عالی در اصفهان و شیراز و دانشگاهی در تبریز ساخته شد. در

استان / دانشگاه	فاصله تا شهر	موقعیت قرارگیری	سال تأسیس	مساحت زمین (مترمربع)	سطح اشغال (مترمربع)	محوطه‌سازی (مترمربع)	شکل و سایت پلان دانشگاه
اصفهان / آزاد نجف‌آباد	۳۰ کیلومتر از اصفهان	مجاورت نجف‌آباد	۱۳۶۴	۱۲۷۷۹۱۹۹	۳۴۲۳۰۷۳	۱۵۱۰۰۰۰	 https://google.earth.com
<p>۱۱ دانشکده حقوق الهیات و معارف اسلامی، علوم انسانی، فنی و مهندسی، علوم پزشکی، پرستاری و مامایی، مهندسی مواد، مهندسی عمران، مهندسی برق، مهندسی کامپیوتر، هنر، معماری و شهرسازی، مهندسی هسته‌ای و علوم پایه، ساختمان و فضاهای آموزشی، فرهنگی، اداری، رفاهی، فضای باغات و کشاورزی، ۱۰ ساختمان دانشکده‌های آموزشی، کتابخانه مرکزی، ۹ خوابگاه دانشجویی، مساجد، بیمارستان، مجموعه‌های ورزشی سرپوشیده و روباز</p>							
اصفهان / آزاد خمینی شهر	۱۶ کیلومتر از اصفهان	نزدیک صنعتی	۱۳۶۷	۷۰۲۳۴۷	۱۴۹۹۵۸	۱۱۱۴۵۰	 https://google.earth.com
<p>دسترسی به شهر با وسایل نقلیه، تفکیک مسیرهای پیاده، سواره، مکت، جانمایی پارکینگ‌ها، آلاچیق‌های سرپوشیده و نیمه‌باز و جانمایی نیمکت، سکو، احداث کوشک، ایجاد حیاط‌هایی با توجه به فرم کالبدی محوطه و ساختمان دانشگاه، وجود درختان با قدمت بیشتر و کاشت درختان سایه‌دار و ایجاد فضای سبز، طراحی سردر ورودی اصلی دانشگاه، سالن‌های همایش و کنفرانس نوساز، مجموعه‌های ورزشی، آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌ها، خوابگاه‌های دانشجویی، مجموعه سلف‌سرویس، مساجد و قبور شهدای گمنام، انواع فروشگاه‌ها، بانک، دستگاه‌های خودپرداز، فضاهای خدماتی، سرویس بهداشتی، مشخص بودن حدود مرز و محصور بودن دانشگاه</p>							
<p>۴ دانشکده فنی و مهندسی، مکانیک، برق و عمران و ۷۰ آزمایشگاه و کارگاه مکانیک، برق و علوم پایه، ساختمان‌های آموزشی و اداری، آموزشکده سما و مجتمع اداری و کتابخانه مرکزی، ۵ ساختمان کارگاهی و آزمایشگاهی، ساختمان مجموعه ورزشی و زمین چمن، مسجد، رستوران و سلف‌سرویس دانشجویی، سایت اینترنت</p>							
اصفهان / آزاد خمینی شهر	۱۶ کیلومتر از اصفهان	نزدیک صنعتی	۱۳۶۷	۷۰۲۳۴۷	۱۴۹۹۵۸	۱۱۱۴۵۰	 https://google.earth.com
<p>دسترسی به شهر با وسایل نقلیه، تفکیک مسیرهای پیاده، سواره، فضای مکت، تعریف مسیرها، جانمایی پارکینگ‌ها، ساخت آلاچیق‌های سرپوشیده و نیمه‌باز و فضاهایی مثل نیمکت، سکو، پوشش گیاهی متنوع و فضاهای سبز و طبیعت بکر و کوه و درختان سایه‌دار، پارک مطالعاتی دانشجویان با داشتن امکاناتی مثل آلاچیق، نیمکت، مجموعه‌های ورزشی، آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌ها، خوابگاه دانشجویی، سلف‌سرویس کافی‌شاپ و بوفه‌ها، مساجد، فروشگاه‌ها، بانک، دستگاه‌های خودپرداز، فضاهای خدماتی، سرویس بهداشتی، مشخص بودن حدود مرز و محصور بودن دانشگاه با فضاهای اطراف</p>							

۸۹. نک: حسین مدی و سارا احمدی و زهرا کریمی، «بررسی کیفیت بصری محوطه دانشگاهی با هدف ایجاد حس تعلق به مکان».

جدول ۴. مشخصات کالبدی شش نمونه محوطه دانشگاهی، تدوین: نگارندگان.

سال ۱۳۲۸ قانون تأسیس دانشگاه در شهرستان‌ها با اولویت دانشکده‌های پزشکی و کشاورزی تأسیس گردید. از نمونه‌های دیگر دانشگاه صنعتی شریف تهران و دانشگاه صنعتی اصفهان بودند که از الگوی دانشگاه ام آی تی امریکا الگوبرداری گردیدند. دانشگاه فردوسی مشهد از نظر علمی و آکادمیک زیر نظر دانشگاه جرج تاون داشت و دانشگاه بوعلی سینا در همدان به کمک فرانسویان و دانشگاه گیلان زیر نظر مقامات آلمانی تأسیس شد.

پس از انقلاب اسلامی طی برنامه پنج‌ساله اول و دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی تعداد دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی از ۱۰۲ واحد در سال ۱۳۶۷، به ۲۷۰ واحد در سال ۱۳۷۷ افزایش یافت. اکنون بالغ بر ۲۷۰۰ دانشگاه

استان / دانشگاه	فاصله تا شهر	موقعیت قرارگیری	سال تأسیس	مساحت زمین (مترمربع)	سطح اشغال (مترمربع)	محوطه‌سازی (مترمربع)	شکل و سایت پلان دانشگاه
آذربایجان شرقی / هنر اسلامی تبریز	داخل شهر	تبریز	۱۳۷۸	۱۷۵۴۵۰	۲۲۰۰۰	۱۵۳۴۵۰	 https://google.earth.com
مجموعه پردیس (نمایشگاه هنری در ساختمان ۳ طبقه، ساختمان کتابخانه مرکزی و دانشکده طراحی در ساختمان ۲ طبقه؛ اداره تربیت‌بدنی و سالن ورزشی چندمنظوره، سلف دانشجویی و آمفی‌تئاتر، حوزه معاونت اداری و مالی و معاونت دانشجویی در ساختمان ۲ طبقه، ۳ دانشکده و معاونت آموزشی و کارآفرینی و ۴ دانشکده و برج ریاست)، مجموعه مقصودیه (۱۰ خانه تاریخی بهنام، قدکی، گنج‌های زاده، صدقیانی، گوهریون، جواهریان، غفاریان، کوشک خانه باغ و حمام تیموری) و مجموعه دانشکده چندرسانه‌ای (ساختمان اداری و آموزشی)							
طراحی معماری محوطه و اجزای آن و فضای باز محوطه	در بافت شهر، نزدیک به میدان شهر، میراث فرهنگ و شهرداری، دسترسی پیاده به شهر و دسترسی مستقیم به امکانات، تفکیک مسیر پیاده از مسیر سواره در خیابان‌های مجاور، تعبیه مسیر اضطراری سواره، حیاط‌های مرکزی، حیاط‌هایی مجزا و درعین‌حال پیوسته در مجموعه مقصودیه و حیاط‌های کوچک در پشت مجموعه با اختلاف ارتفاع نیم‌طبقه، طراحی فضاهای سبز و استفاده از درختان میوه، طراحی باغچه، حوض‌های کشیده، استفاده از پوشش گیاهی، حفظ نمای اصلی قدیمی ساختمان‌ها، جدا بودن قسمت‌های مختلف دانشگاه از هم در سطح شهر، مشخص بودن حدود مرز و محصور بودن دانشگاه، تعاملات اجتماعی دانشگاه با شهر، استفاده از سازه‌های چادری و ایجاد سایبان، احداث پل‌های برای دوره‌های دانشجویان، پارکینگ اساتید و دانشجویان						
آذربایجان شرقی / آزاد بناب	۱۲۰ کیلومتر از تبریز	شهرستان بناب	۱۳۶۴	۸۳۰۰۰	۱۳۰۰۰	۷۰۰۰۰	 https://google.earth.com
۶ ساختمان آموزشی (دانشکده علوم انسانی، دانشکده فنی و مهندسی، دانشکده برق و کامپیوتر، دانشکده عمران و معماری، دانشکده تحصیلات تکمیلی، ساختمان مرکزی)، ۳ خوابگاه، سلف سرویس، ساختمان اداری، ساختمان رفاه دانشجویی، کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های آموزشی در ۳ بلوک، مجموعه ورزشی ۳ سالن، مسجد، ساختمان استادسرا، مجتمع آموزشی و فرهنگی سما، ۲ سالن آمفی‌تئاتر، ۴ نمازخانه، درمانگاه شبانه‌روزی و ۵۲ کارگاه و آزمایشگاه							

ادامه جدول ۴.
مشخصات کالبدی شش نمونه محوطه دانشگاهی، تدوین: نگارندگان.

غربی) شهر تبریز؛ و در اقلیم گرم و مرطوب (سواحل جنوبی) شهر اهواز واقع شدند.^{۹۰} بنابراین با تفاوت شرایط اقلیمی، شهرهای اصفهان، تبریز، و اهواز منتخب شد. دسته‌بندی اقلیمی شهرهای انتخاب‌شده امکان تعمیم اطلاعات را برای شرایط مشابه اقلیمی فراهم می‌کند. با توجه به تفاوت ساخت دانشگاه‌ها و نگرش به محوطه‌های دانشگاهی و تعداد زیاد دانشگاه‌ها در این کلان‌شهرها، در این پژوهش دانشگاه‌هایی که در قلمروی زمانی بعد از انقلاب اسلامی تأسیس شده‌اند (سراسری و آزاد) و با توجه به قرارگیری در داخل و خارج شهرهای ذکر شده، ملاک عمل قرار گرفته است. لازم به ذکر است دانشگاه‌های قدیمی‌تر

وجود دارد که نیازمند پژوهش‌های مختلف و گسترده‌تری است که موضوع کار این مقاله نیست. طبق معیارهای ذکر شده و با توجه به قدمت زمانی دانشگاه‌های دولتی در استان اصفهان، نمونه موردی از دو دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد و خمینی‌شهر و در حوزه استان اصفهان انتخاب شد. در استان آذربایجان شرقی، دانشگاه هنرهای اسلامی تبریز و دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب، و در استان خوزستان دانشگاه صنعتی خاتم‌الانبیاء بهبهان و دانشگاه آزاد اسلامی واحد آبادان برگزیده شدند. در «جدول ۴» مشخصات کالبدی و سایت پلان نمونه‌های موردی پژوهش مشخص شده است.

استان / دانشگاه	فاصله تا شهر	موقعیت قرارگیری	سال تأسیس	مساحت زمین (مترمربع)	سطح اشغال (مترمربع)	محوطه‌سازی (مترمربع)	شکل و سایت پلان دانشگاه
طراحی معماری و فضای باز	دسترسی به شهر با وسایل نقلیه و تفکیک مسیرهای پیاده، سواره، مکت در داخل محوطه، جانمایی پارکینگ‌ها، ایجاد فضای سبز و فضا سازی در محوطه، استفاده از پوشش گیاهی مناسب اقلیم، انواع فروشگاه‌ها، بانک، دستگاه‌های خودپرداز، فضاهای خدماتی، سرویس بهداشتی، مشخص بودن حدود مرز و محصور بودن دانشگاه با فضاهای اطراف						
خوزستان / صنعتی خاتم‌الانبیاء	۲۰۰ کیلومتر	شهرستان بهبهان	۱۳۷۶	۵۱۰۰۰۰	۷۸۰۰۰	۴۳۲۰۰۰	
سازمان‌دهی فضایی	دانشکده علوم پایه، فنی و مهندسی، منابع طبیعی، ساختمان اداری، ساختمان مرکزی، سلف‌سرویس، مسجد، کارگاه فنی و مهندسی، ۴ واحد خوابگاهی و ۴ دستگاه منازل سازمانی						
طراحی معماری و فضای باز	دسترسی به شهر با وسایل نقلیه، تفکیک مسیرهای پیاده و سواره و مکت، پارکینگ، فضای سبز مناسب برای هر بخش، استفاده از پوشش گیاهی متناسب با اقلیم، جانمایی ساختمان‌ها در محوطه، مشخص بودن محدوده دانشگاه، بایر ماندن قسمتی از محوطه						
خوزستان / آزاد آبادان	۱۲۰ کیلومتر	شهرستان آبادان	۱۳۶۴	۸۰۷۷۲	۸۰۴۷	۷۲۷۲۵	 https://google.earth.com
سازمان‌دهی فضایی	ساختمان ۳ طبقه آموزشی، ساختمان اداری ۲ طبقه و کتابخانه، سلف‌سرویس، دانشکده فنی مهندسی، سالن ورزشی، تعاونی مصرف، بانک ملی، نمازخانه، پارکینگ‌های مجزا برای اساتید و کارکنان، خوابگاه دانشجویی، منزل رئیس واحد و مهمانسرای اساتید، مدرسه سما، خوابگاه دانشجویی ۲ طبقه، ساختمان استادسرا ۳ طبقه، مجتمع آموزشی- کارگاهی ۵ طبقه و مسجد						
طراحی معماری و فضای باز محوطه	امکان دسترسی به شهر با وسایل نقلیه، تفکیک مسیرهای پیاده و سواره و مکت در محوطه، فضا و امکانات مناسب برای نشستن در محوطه، محوطه‌سازی در اطراف دانشکده‌ها، زمین‌های بدون استفاده با متراف بالا در محوطه، محوطه‌سازی کم، طراحی سردر ورودی اصلی دانشگاه، استفاده کم از پوشش گیاهی برای مقابله با شرایط جوی نامناسب منطقه، مشخص بودن محدوده دانشگاه، وجود کتابخانه، چهار آزمایشگاه و کارگاه‌های دانشگاهی، فضاهای آموزشی و تجربی						

۹۰. نک: مرتضی کسمائی، اقلیم و معماری.

ادامه جدول ۴.

مشخصات کالبدی شش نمونه محوطه دانشگاهی، تدوین: نگارندگان.

۲. روش پژوهش

کاربردی قرار می‌گیرد و از نظر فرایند انجام تحقیق، ترکیبی از روش‌های کیفی و کمی است. فرایند جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها در این پژوهش مطابق «ت ۴» است. در روند انجام این پژوهش، ابزار گردآوری اطلاعات شامل مطالعات نظری، مطالعات میدانی، و مطالعات اعتباربخشی است. در مطالعات نظری ابتدا به مطالعه و بررسی مقالات معتبر داخلی و لاتین در حوزه‌های

از آنجاکه بخش نخست این تحقیق به بررسی و توصیف پژوهش‌های معتبر ثبت‌شده در مورد محوطه‌های دانشگاهی و بررسی نمونه‌های موجود در زمینه محوطه‌های دانشگاهی اختصاص دارد، به لحاظ ماهیت توصیفی-تحلیلی محسوب می‌شود. این پژوهش به لحاظ هدف، در زمره پژوهش‌های

ت ۴. روش گردآوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل پژوهش، تدوین: نگارندگان.

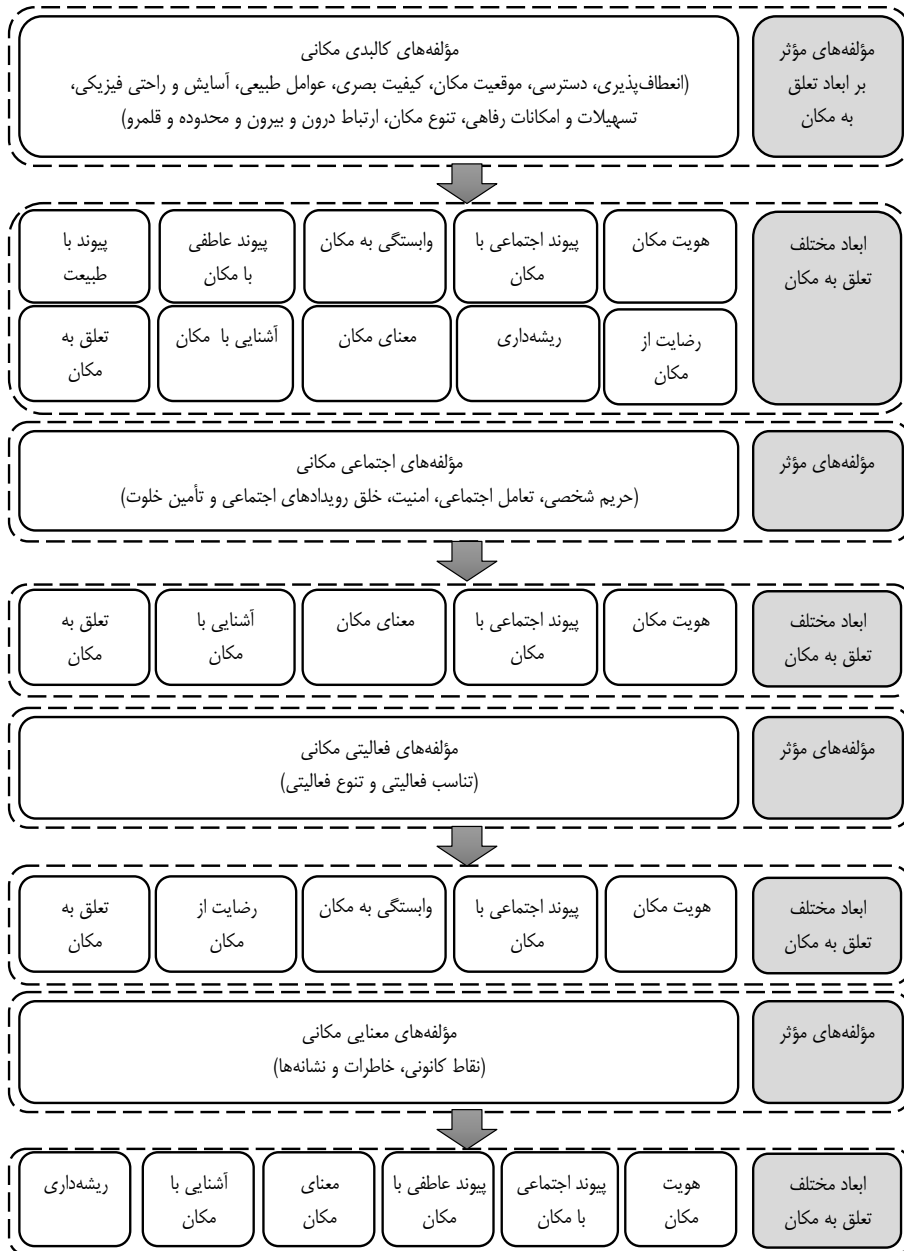
روان‌شناسی محیط، تعلق به مکان، و محوطه‌های دانشگاهی و جمع‌آوری مباحث نظری پرداخته شد، سپس ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد تعلق به مکان از تحلیل محتوای داده‌های جمع‌آوری شده و ابعاد ده‌گانه تعلق به مکان و مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد تعلق به مکان استخراج شد. در مطالعات میدانی به تهیه پرسش‌نامه و فرم مشاهده از ابعاد تعلق به مکان و مؤلفه‌های مؤثر بر آن و انتخاب شش محوطه دانشگاهی پرداخته شد. سپس با قرار گرفتن در فضا و مشاهده نحوه ارتباطات افراد و تهیه فرم‌هایی در خصوص ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد تعلق به مکان موجود در فضا یا فقدان این ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر بررسی شد. همچنین از شش محوطه دانشگاهی در سه استان اصفهان، آذربایجان شرقی، و خوزستان در حیطه موضوع پژوهش بازدید شد. در مطالعات اعتباربخشی، پرسش‌نامه‌ها، با توجه به اطلاعات دموگرافیک و ابعاد تعلق به مکان، تهیه و برای دانشجویان دانشگاه‌ها ارسال شد. ابزار پرسش‌نامه در بخش اول شامل اطلاعات جمعیت‌شناختی دانشجویان و بخش دوم ابعاد ده‌گانه تعلق به مکان با گویه‌های متناسب با ابعاد، در قالب چهار طیف^۱ لیکرت تهیه شد. همچنین با مصاحبه با دانشجویان نقاط ضعف و قوت محوطه و عرضه راهکارها برای بهبود محوطه دانشگاه‌ها شناسایی شد. علاوه بر آن، فرم مشاهده با توجه به مؤلفه‌های مکانی تعلق به مکان و مشاهده محوطه‌های دانشگاهی مورد نظر تهیه و برای خبرگان طراحی ارسال شد. فرم مشاهده در دانشکده‌های مورد نظر تکمیل گردید. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها شامل تحلیل محتوا از مبانی نظری و تحلیل پرسش‌نامه‌هاست. تحلیل محتوا از مبانی نظری تکنیکی پژوهشی شامل شیوه‌ای تخصصی در پردازش داده‌های علمی، توصیف عینی منظم و کمی محتوای آشکار پیام، استنباط‌هایی برحسب شناسایی نظام‌مند و عینی ویژگی‌های خاص در یک متن، روشی در معنای نمادین پیام‌ها است. پرسش‌نامه بر اساس ابعاد تعلق به مکان در یک پیوست

و فرم مشاهده بر اساس مؤلفه‌های تعلق به مکان در پیوست دیگر ضمیمه می‌گردد. در تحلیل پرسش‌نامه‌ها و فرم مشاهده نظرات دانشجویان و خبرگان طراحی دریافت و با استفاده از نرم‌افزار تحلیل آماری SPSS، آزمون فریدمن، آزمون تی‌تک نمونه‌ای به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته شد. سپس راهکارهای نهایی با توجه به اولویت‌بندی مورد تأیید خبرگان از ارزیابی نتایج پرسش‌نامه‌ها استخراج و تدوین شد. نمودار «شکل ۴» روش گردآوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل پژوهش نشان داده شده است.

۳. یافته‌ها و نتایج

با توجه به پژوهش‌های صورت‌گرفته، تعلق به مکان دارای ابعاد اصلی مختلفی شامل هویت مکان، وابستگی به مکان، پیوند اجتماعی با مکان، پیوند عاطفی با مکان، پیوند با طبیعت، رضایت از مکان، ریشه‌داری، معنای مکان، آشنایی با مکان، و تعلق به مکان است. همچنین مؤلفه‌های مکانی در مبحث تعلق به مکان وجود دارد که بر ابعاد ذکر شده تأثیر می‌گذارد و شامل مؤلفه کالبدی، مؤلفه اجتماعی، مؤلفه فعالیت، و مؤلفه معنایی مکان است. مؤلفه کالبدی شامل انعطاف‌پذیری، دسترسی، موقعیت مکان، کیفیت بصری، عوامل طبیعی، آسایش و راحتی فیزیکی، تسهیلات و امکانات رفاهی، تنوع مکان، ارتباط درون و بیرون، و محدوده و قلمرو است. مؤلفه اجتماعی شامل حریم شخصی، تعامل اجتماعی، امنیت، خلق رویدادهای اجتماعی، و تأمین خلوت می‌شود. مؤلفه فعالیتی دربرگیرنده تناسب فعالیت و تنوع فعالیت است و مؤلفه مکانی یعنی نقاط کانونی، خاطرات، و نشانه‌ها. مؤلفه‌های مکانی تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی در نمودار «ت ۳» دسته‌بندی شده است. مؤلفه‌های مکانی ذکر شده تأثیرگذار بر ابعاد تعلق به مکان هستند که در شکل‌گیری و ایجاد تعلق به مکان نقش اساسی دارند. در بخش اول یافته‌ها، مشخص می‌شود که

ت ۵. نمودار نحوه تأثیر گذاری مؤلفه‌های تعلق به مکان بر ابعاد تعلق به مکان، تدوین: نگارندگان.

هر کدام از مؤلفه‌ها بر کدام ابعاد تعلق به مکان تأثیر گذارند. این مؤلفه‌ها بر یک یا چند بعد تأثیر گذار و با هم در ارتباط هستند. با بررسی‌ها در مطالعات مختلف و تعریف ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد در جهت شکل‌گیری تعلق به مکان، در نمودار «ت ۵» چگونگی تأثیر گذاری مؤلفه‌های تعلق به مکان بر ابعاد ده‌گانه تعلق به مکان نشان داده شده است.

در بخش دوم یافته‌ها به اولویت‌بندی ابعاد تعلق به مکان پرداخته شد. با توجه به تحلیل پژوهش‌های این حوزه و تدوین پرسش‌نامه، پس از تحلیل و بررسی شش نمونه موردی، یافته‌های توصیفی پژوهش شامل ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان و درصد آن‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS استخراج شد. در این پژوهش از آزمون تی تک نمونه‌ای به منظور بررسی میزان اهمیت ابعاد تعلق به مکان و بررسی میزان اهمیت مؤلفه‌های مکانی از نظر پاسخ‌گویان (به تفکیک گویه‌ها) استفاده شد. ارزیابی نتایج حاصل از پرسش‌نامه تکمیل شده توسط دانشجویان نشان می‌دهد که همه ابعاد ده‌گانه تعلق به مکان در طراحی محوطه‌های دانشگاهی دارای اهمیت هستند. اولویت این ابعاد به ترتیب شامل آشنایی با مکان، ریشه‌داری، معنای مکان، پیوند اجتماعی با مکان، رضایت از مکان، تعلق به مکان، پیوند عاطفی با مکان، وابستگی به مکان، پیوند با طبیعت، و هویت مکان است. بنابراین انتخاب ابعاد بر اساس اولویت بیشتر در طراحی، طبق نتایج آماری صورت خواهد گرفت. در بررسی مؤلفه کالبدی تعلق به مکان به ترتیب عوامل طبیعی، کیفیت بصری، انعطاف‌پذیری، محدوده و قلمرو، و تنوع مکان دارای بیشترین اهمیت و به ترتیب مؤلفه‌های ارتباط درون و بیرون، دسترسی، موقعیت مکان، راحتی فیزیکی، و امکانات رفاهی دارای اهمیت کمتری هستند. در مؤلفه اجتماعی مکان بیشترین اهمیت به ترتیب مربوط به مؤلفه‌های امنیت، تأمین خلوت، و رویدادهای اجتماعی است و کمترین اهمیت مربوط به تعامل اجتماعی و حریم شخصی است. در مؤلفه معنایی مکان

جدول ۵ (چپ). آزمون فریدمن برای بررسی رتبه‌های ده‌گانه ابعاد تعلق به مکان از نظر پاسخ‌گویان، تدوین: نگارندگان.
ت ۶ (راست). نمودار ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر بر تعلق به مکان با توجه به اولویت‌بندی از بررسی‌های صورت‌گرفته، تدوین: نگارندگان.

نقاط کانونی از اهمیت بیشتر و خاطرات و نشانه‌ها به‌ترتیب از اهمیت کمتر برخوردار هستند. در مؤلفه‌ی فعالیتی مکان تنوع فعالیتی و تناسب فعالیتی کمترین اهمیت را دارا هستند. نتایج «جدول ۵» رتبه‌بندی ابعاد تعلق به مکان از نظر پاسخ‌گویان را نشان می‌دهد. بیشترین میانگین مربوط به شاخص‌های آشنایی با مکان است که بالاترین رتبه را نیز دارد و کمترین میانگین مربوط به عامل هویت مکان است که پایین‌ترین رتبه را دارد. در نمودار «ت ۶» اولویت‌بندی ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد تعلق به مکان بر اساس بررسی‌های انجام‌شده در نتایج پرسش‌نامه‌ها و مشاهده آمده است.

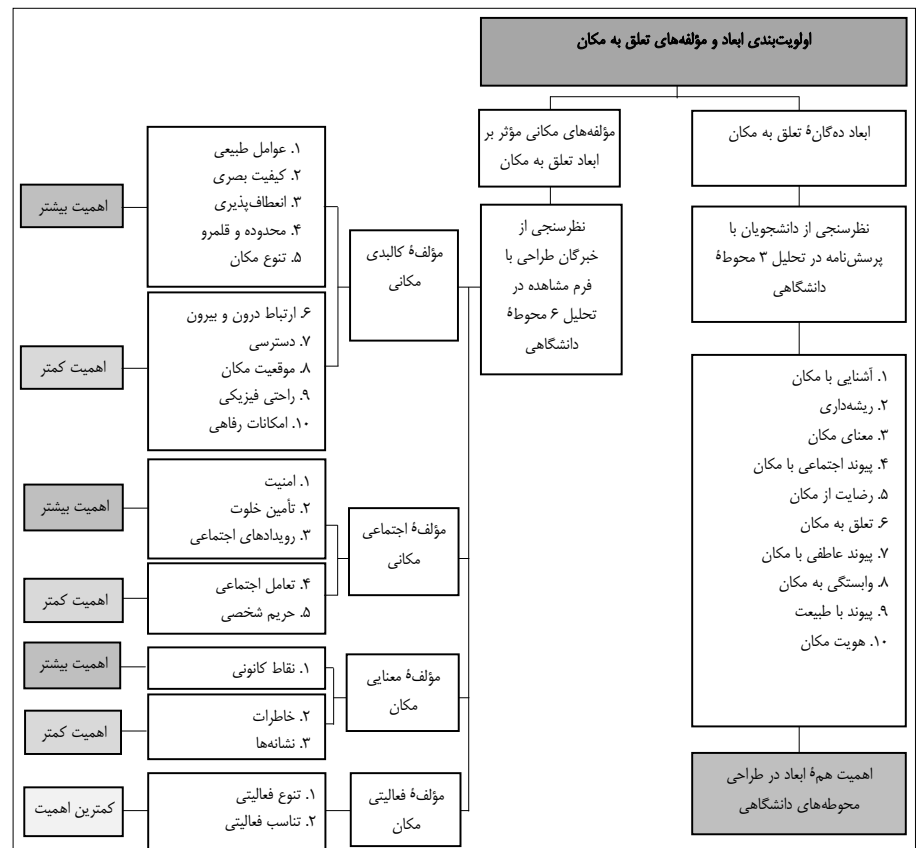
در بخش سوم یافته‌ها، در تحلیل و بررسی ابعاد

تعلق به مکان در نمونه‌های موردی، با توجه به روش پژوهش ذکر شده و یافته‌های حاصل از پژوهش، ابعاد اصلی بر اساس مؤلفه‌های اثرگذار بر ابعاد تعلق به مکان در هر محوطه‌ی دانشگاه از وضع موجود مشاهده و مشخص شد. در «جدول ۶» ابعاد اصلی تعلق به مکان طبق مؤلفه‌های تأثیرگذار بر آن به مقایسه در شش نمونه‌ی موردی پرداخته شده است. همچنین با تکمیل جدول، نقاط ضعف و قوت محوطه‌ی دانشگاه‌های نمونه‌ی موردی مشخص و راهکارهای طراحی برای ایجاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی طرح شد.

۴. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به شرایط موجود محوطه‌های دانشگاهی، ارزیابی نتایج حاصل از پرسش‌نامه‌های تکمیل‌شده از سوی دانشجویان نشان می‌دهد که از نظر آنها آشنایی با مکان دارای بیشترین اولویت و هویت مکان دارای کمترین اولویت در محوطه‌های دانشگاهی مورد مطالعه هستند. ریشه‌داری، معنای مکان، پیوند اجتماعی با مکان، رضایت از مکان، تعلق به مکان، پیوند عاطفی با مکان، وابستگی به مکان، و پیوند با طبیعت به‌ترتیب در اولویت‌های

رتبه	میانگین رتبه	میانگین حاصله	ابعاد
دهم	۳٫۹۹	۲٫۱۷	هویت مکان
هشتم	۵٫۰۹	۲٫۳۹	وابستگی به مکان
چهارم	۵٫۹۴	۲٫۵۵	پیوند اجتماعی با مکان
هفتم	۵٫۱۰	۲٫۳۹	پیوند عاطفی با مکان
نهم	۴٫۴۶	۲٫۲۷	پیوند با طبیعت
پنجم	۵٫۶۵	۲٫۴۷	رضایت از مکان
دوم	۶٫۱۲	۲٫۵۶	ریشه‌داری
سوم	۵٫۹۶	۲٫۵۳	معنای مکان
اول	۷٫۵۳	۲٫۹۳	آشنایی با مکان
ششم	۵٫۳۳	۲٫۴۳	تعلق به مکان
درجه آزادی: ۹ مجذور کای: ۱۷۶٫۳۹ سطح معنی‌داری: ۰٫۰۰۲			

استان اصفهان		ابعاد تعلق به مکان
محوطه دانشگاه آزاد نجفآباد	محوطه دانشگاه آزاد خمینی شهر	
نبود فضاهای انعطاف‌پذیر، فقدان فضاهای متناسب با فعالیت‌ها، فقدان نقاط کانونی و نشانه‌ها و خاطرات در محوطه دانشگاه	نبود فضاهای انعطاف‌پذیر، کیفیت بصری مناسب، نبود فضاها متناسب با فعالیت‌ها و نقاط کانونی، استفاده از طبیعت بومی	هویت مکان
عدم تناسب فعالیت با فضا، تنوع فعالیتی و مکانی اندک، ارتباطات کم با اطراف، اطراف، کیفیت بصری ضعیف، داشتن سیستم دسترسی ضعیف به شهر و اطراف، تسهیلات رفاهی و آسایش فیزیکی کم، وجود آلاچیق‌ها و فضای سبز و درختان برای حضور دانشجویان	عدم تناسب فعالیت با فضا، تنوع فعالیتی و مکانی اندک، ارتباطات کم با اطراف، کیفیت بصری مناسب، سیستم دسترسی ضعیف به شهر و اطراف، تسهیلات رفاهی و آسایش فیزیکی کم، وجود آلاچیق‌ها و فضای سبز و درختان برای حضور دانشجویان	وابستگی به مکان
دسترسی به شهر با وسایل نقلیه، فواصل طولانی بین فضاها، ارتباط اندک بین دانشگاه و شهر، تنوع فعالیتی و مکانی اندک، نبود حریم شخصی در محوطه و تأمین خلوت برای دانشجویان، تأمین امنیت، فقدان نقاط کانونی و نشانه، وجود فضاهای ساده برای دوره‌های دوستانه در محوطه، خلق رویدادهای اجتماعی با سالن‌های همایش و ورزشگاه، و ...	دسترسی به شهر با وسایل نقلیه، فاصله کوتاه بین فضاها در محوطه، ارتباط اندک بین دانشگاه و شهر، تنوع فعالیتی و مکانی اندک، فقدان حریم شخصی در محوطه و تأمین خلوت برای دانشجویان، تأمین امنیت، فقدان نقاط کانونی و نشانه، وجود پارک مطالعاتی و آلاچیق، وجود درختان سایه‌انداز برای نشستن خلق رویدادهای اجتماعی با سالن‌های همایش و ورزشگاه	پیوند اجتماعی با مکان
نبود امکانات رفاهی و آسایش و راحتی فیزیکی، فقدان نقاط کانونی و نشانه‌ها، تمایل به حضور در محوطه برای گذراندن اوقات فراغت در طبیعت، کیفیت بصری مناسب برای فضای سبز و کوه	نبود امکانات رفاهی و آسایش و راحتی فیزیکی، فقدان نقاط کانونی و نشانه‌ها، تمایل به حضور در محوطه برای گذراندن اوقات فراغت در طبیعت، کیفیت بصری مناسب برای فضای سبز و کوه	پیوند عاطفی با مکان
کمبود پوشش و تنوع گیاهی، عدم استفاده از گیاهان مناسب اقلیم، وجود درختان کم و کوه در اطراف دانشگاه	وجود عناصر طبیعی مثل کوه‌های اطراف، آب، انواع درختان و پوشش گیاهی مناسب و متنوع	پیوند با طبیعت
امکانات رفاهی کم، مسافت زیاد بین فضاها، عوامل طبیعی اندک، نبود کیفیت بصری و تنوع مکان و فضاهای انعطاف‌پذیر	مؤلفه قابل توجهی مشاهده نشد.	رضایت از مکان
انطباق عینی و ذهنی برای افراد به دلیل سابقه و احداث دانشگاه	مؤلفه قابل توجهی مشاهده نشد.	ریشه‌داری
امکانات رفاهی اندک، فقدان عناصر برای داشتن حس خوب، امنیت نسبی، عدم تمایل به حضور مکرر	مؤلفه قابل توجهی مشاهده نشد.	معنای مکان
داشتن نام، آشنایی با دسترسی‌ها، شناسایی موقعیت و مشخص بودن محدوده و قلمرو، حضور طولانی و مکرر دانشجویان در محوطه	داشتن نام، آشنایی با دسترسی‌ها، شناسایی موقعیت، مشخص بودن محدوده و قلمرو، حضور طولانی و مکرر دانشجویان در محوطه	آشنایی با مکان
عدم علاقه و فقدان حس تعلق در دانشجویان به محوطه دانشگاه	عدم علاقه و فقدان حس تعلق در دانشجویان به محوطه دانشگاه	تعلق به مکان
استان آذربایجان شرقی		ابعاد تعلق به مکان
دانشگاه هنرهای اسلامی تبریز	دانشگاه آزاد بناب	
انعطاف‌پذیری محوطه، موقعیت مکان تاریخی محوطه، تنوع مکانی و فعالیتی، پیوند معماری مدرن با معماری سنتی، کیفیت بصری مناسب، داشتن نقاط کانونی مثل ساعت آفتابی و حوض‌ها و حیاط‌ها	فقدان فضاهای انعطاف‌پذیر، فقدان فضاها متناسب با فعالیت‌ها، فقدان نقاط کانونی و نشانه‌ها و خاطرات در محوطه دانشگاه	هویت مکان
تناسب فعالیت با مکان، تنوع فعالیتی و مکانی، تعامل اجتماعی بین شهر و دانشگاه، کیفیت بصری، آسایش فیزیکی و امکانات رفاهی	عدم تناسب فعالیت با فضا، تنوع فعالیتی و مکانی اندک، ارتباطات کم، کیفیت بصری، دسترسی ضعیف به شهر، تسهیلات رفاهی کم	وابستگی به مکان
دسترسی پیاده به شهر، نزدیک به امکانات شهر، موقعیت تاریخی، تعامل اجتماعی بین دانشگاه و شهر و دانشجویان و مردم، داشتن حریم شخصی و تأمین خلوت، امنیت، ایجاد رویدادهای اجتماعی محوطه مثل آمفی‌تئاتر، تناسب و تنوع فعالیتی با مکان، وجود نقاط کانونی برای اجتماع دانشجویان و نشانه‌ها در محوطه	دسترسی به شهر با وسایل نقلیه، ارتباط اندک بین دانشگاه و شهر، تنوع فعالیتی و مکانی اندک، نبود حریم شخصی در محوطه و تأمین خلوت برای دانشجویان، تأمین امنیت، فقدان نقاط کانونی و نشانه، وجود فضاهای ساده برای دوره‌های دوستانه در محوطه، خلق رویدادهای اجتماعی با سالن‌های همایش و ورزشگاه، و ...	پیوند اجتماعی با مکان
وجود امکانات رفاهی و آسایش فیزیکی، تمایل به حضور مکرر در محوطه برای گذراندن اوقات فراغت، کیفیت بصری مناسب، وجود نقاط کانونی و نشانه‌ها و خاطرات در محوطه	نبود امکانات رفاهی و آسایش و راحتی فیزیکی، فقدان نقاط کانونی و نشانه‌ها، عدم تمایل به حضور مکرر در محوطه برای گذراندن اوقات فراغت	پیوند عاطفی با مکان

جدول ۶ مقایسه ۶ نمونه محوطه دانشگاه بر اساس ابعاد تعلق به مکان و مؤلفه‌های مؤثر در شکل‌گیری آن، تدوین: نگارندگان.

پیوند با طبیعت	پوشش و تنوع گیاهی، استفاده از گیاهان مناسب اقلیم، وجود درختان میوه و باغچه و فضای سبز متناسب با معماری دانشگاه	پوشش و تنوع گیاهی مناسب، استفاده از گیاهان مناسب اقلیم، وجود درختان و کوه در اطراف محوطه، کیفیت بصری مناسب
استان آذربایجان شرقی		
ابعاد تعلق به مکان	دانشگاه هنرهای اسلامی تبریز	دانشگاه آزاد بناب
رضایت از مکان	امکانات رفاهی و آسایش فیزیکی، دسترسی آسان به شهر، محوطه و امکانات، کیفیت بصری و تنوع مکان و فضاهای انعطاف‌پذیر	مؤلفه قابل توجهی مشاهده نشد.
ریشه‌داری	موقعیت مکان تاریخی، بناهای تاریخی با قدمت ساخت زیاد و استفاده از این بناها برای دانشکده‌ها، وجود خاطرات و نشانه‌ها	مؤلفه قابل توجهی مشاهده نشد.
معنای مکان	امکانات رفاهی مناسب، وجود عناصر و نشانه‌ها برای داشتن حس خوب، امنیت مناسب، تمایل به حضور مکرر دانشجو در محوطه	مؤلفه قابل توجهی مشاهده نشد.
آشنایی با مکان	داشتن نام، آشنایی با دسترسی‌ها، شناسایی موقعیت و مشخص بودن محدوده و قلمروی دانشگاه، قدمت تاریخی دانشگاه	داشتن نام، آشنایی با دسترسی‌ها، شناسایی موقعیت و مشخص بودن محدوده و قلمرو، حضور طولانی و مکرر دانشجویان در محوطه
تعلق به مکان	علاقه و وجود حس تعلق تقریباً زیاد دانشجویان و داشتن خاطرات به محوطه دانشگاه، رضایت، بازگشت مجدد، تعلق به ارتباطات	عدم علاقه و فقدان حس تعلق دانشجویان به محوطه دانشگاه
استان خوزستان		
ابعاد تعلق به مکان	دانشگاه صنعتی خاتم‌الانبیاء بهبهان	دانشگاه آزاد آبادان
هویت مکان	نبود فضاهای انعطاف‌پذیر، فقدان فضاها متناسب با فعالیت‌ها، فقدان نقاط کانونی و نشانه‌ها و خاطرات در محوطه دانشگاه	نبود فضاهای انعطاف‌پذیر، فقدان فضاها متناسب با فعالیت‌ها، فقدان نقاط کانونی و نشانه‌ها و خاطرات در محوطه دانشگاه
وابستگی به مکان	عدم تناسب فعالیت با فضا، تنوع فعالیتی و مکانی اندک، ارتباطات کم با اطراف، کیفیت بصری ضعیف، داشتن سیستم دسترسی ضعیف به شهر و اطراف، تسهیلات رفاهی و آسایش فیزیکی کم	عدم تناسب فعالیت با فضا، تنوع فعالیتی و مکانی اندک، ارتباطات کم با اطراف، کیفیت بصری ضعیف، داشتن سیستم دسترسی ضعیف به شهر و اطراف، تسهیلات رفاهی و آسایش فیزیکی کم
پیوند اجتماعی با مکان	دسترسی به شهر با وسایل نقلیه، ارتباط اندک بین دانشگاه و شهر، تنوع فعالیتی و مکانی اندک، عدم حریم شخصی و تأمین خلوت، امنیت، فقدان نقاط کانونی و نشانه، وجود فضاهای ساده برای دوره‌می‌ها، فقدان سالن‌ها برای رویدادهای اجتماعی	دسترسی سواره به شهر، فواصل طولانی بین فضاها، ارتباط کم بین دانشگاه و شهر، تنوع فعالیتی و مکانی اندک، عدم حریم شخصی و تأمین خلوت، امنیت، فقدان نقاط کانونی و نشانه، فضاهای ساده برای دوره‌می‌ها، نبود فضا برای رویدادهای اجتماعی
پیوند عاطفی با مکان	نبود امکانات رفاهی و آسایش و راحتی فیزیکی، فقدان نقاط کانونی و نشانه‌ها، عدم تمایل به حضور مکرر در محوطه برای گذراندن اوقات فراغت	نبود امکانات رفاهی و آسایش و راحتی فیزیکی، فقدان نقاط کانونی و نشانه‌ها، عدم تمایل به حضور مکرر در محوطه برای گذراندن اوقات فراغت
پیوند با طبیعت	کمبود پوشش و تنوع گیاهی، عدم استفاده از گیاهان مناسب اقلیم، وجود درختان کم در محوطه، وجود زمین‌های بایر وسیع در محوطه	کمبود پوشش و تنوع گیاهی، عدم استفاده از گیاهان مناسب اقلیم، درختان کم در محوطه، وجود زمین‌های بایر وسیع در محوطه
رضایت از مکان	مؤلفه قابل توجهی مشاهده نشد.	مؤلفه قابل توجهی مشاهده نشد.
ریشه‌داری	مؤلفه قابل توجهی مشاهده نشد.	مؤلفه قابل توجهی مشاهده نشد.
معنای مکان	مؤلفه قابل توجهی مشاهده نشد.	مؤلفه قابل توجهی مشاهده نشد.
آشنایی با مکان	داشتن نام، آشنایی با دسترسی‌ها، شناسایی موقعیت و مشخص بودن محدوده و قلمروی دانشگاه	داشتن نام، آشنایی با دسترسی‌ها، شناسایی موقعیت و مشخص بودن محدوده و قلمروی دانشگاه
تعلق به مکان	عدم علاقه و فقدان حس تعلق دانشجویان به محوطه دانشگاه	عدم علاقه و فقدان حس تعلق دانشجویان به محوطه دانشگاه

ادامه جدول ۶
مقایسه ۶ نمونه محوطه دانشگاه
بر اساس ابعاد تعلق به مکان و
مؤلفه‌های مؤثر در شکل‌گیری آن،
تدوین: نگارندگان.

مطالعات انجام شده بر روی ابعاد تعلق به مکان و گسترده بودن معانی و مفاهیم هر یک از ابعاد تعلق به مکان، هر بعد حاصل چندین مؤلفه است که در بعضی ابعاد مشترک هستند.

همچنین در «جدول ۸» راهکارهای طراحی برای هر یک از مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی نمونه‌های مورد پژوهش ذکر شده است. راهکارهای طراحی عرضه شده از منابع همین پژوهش و مطالعات حوزه‌های مربوطه استخراج و تدوین و با توجه به نیاز محوطه‌های نمونه موردی طرح گردیده است.

طبق نتایج به دست آمده از اولویت‌بندی ابعاد و مؤلفه‌های تعلق به مکان و عرضه راهکارهای طراحی برای ایجاد تعلق به مکان در نمونه‌های مورد پژوهش، در طراحی محوطه‌های دانشگاهی، برای ایجاد تعلق به مکان توجه به ابعاد هویت مکان، پیوند با طبیعت، وابستگی به مکان، پیوند عاطفی با مکان، تعلق به مکان، رضایت از مکان، پیوند اجتماعی با مکان، معنای مکان، و ریشه‌داری و مؤلفه‌های مؤثر بر این ابعاد توصیه

دوم تا نهم قرار می‌گیرند. همچنین ارزیابی نتایج حاصل از فرم مشاهده تکمیل شده نشان می‌دهد که مؤلفه‌های کالبدی مکانی، مؤلفه‌های اجتماعی مکانی، و مؤلفه‌های معنایی مکانی در محوطه‌های دانشگاهی اهمیت بیشتری دارند. مؤلفه‌های فعالیتی مکان اهمیت کمتری نسبت به مؤلفه‌های دیگر دارند. فقیر بودن محوطه‌های دانشگاهی از نظر مؤلفه‌های فعالیتی مکان از منظر دانشجویان مشاهده شده است. چه بسا اگر از نظری مؤلفه‌های فعالیتی غنی شود، اولویت و اهمیت مؤلفه‌های فعالیتی، که یکی از مؤلفه‌های مهم تعلق به مکان است، تغییر خواهد کرد. طبق مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد اصلی در جهت ایجاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی (ت ۵) اولویت‌های به دست آمده (ت ۶)، راهکارهای نهایی طبق اولویت‌بندی مورد تأیید خبرگان از ارزیابی نتایج پرسش‌نامه‌ها استخراج و تدوین شد و در «جدول ۷» راهکارهایی برای طراحی ابعاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی بر اساس مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد اصلی عرضه شده است. لازم به ذکر است با

ابعاد تعلق به مکان	مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد تعلق به مکان
هویت مکان	انعطاف‌پذیری، موقعیت مکان، کیفیت بصری، تنوع مکان، تناسب فعالیتی، تنوع فعالیتی، نقاط کانونی، نشانه‌ها، خاطرات
وابستگی به مکان	آسایش و راحتی فیزیکی، تسهیلات و امکانات رفاهی، کیفیت بصری، تنوع مکان، تعامل اجتماعی، تناسب فعالیتی، تنوع فعالیتی، دسترسی
پیوند اجتماعی با مکان	دسترسی، موقعیت مکان، تنوع مکان، ارتباط درون و بیرون، حریم شخصی، تعامل اجتماعی، امنیت، خلق رویدادهای اجتماعی، تأمین خلوت
پیوند عاطفی با مکان	آسایش و راحتی فیزیکی، تسهیلات و امکانات رفاهی، کیفیت بصری، نقاط کانونی، خاطرات، نشانه‌ها
پیوند با طبیعت	عوامل طبیعی
رضایت از مکان	آسایش و راحتی فیزیکی، تسهیلات و امکانات رفاهی، دسترسی، ارتباط درون و بیرون، کیفیت بصری، تنوع مکان، انعطاف‌پذیری، موقعیت مکان
معنای مکان	موقعیت مکان، آسایش و راحتی فیزیکی، تسهیلات و امکانات رفاهی، خلق رویدادهای اجتماعی، حریم شخصی، امنیت، تأمین خلوت، نقاط کانونی، خاطرات، نشانه‌ها
ریشه‌داری	تسهیلات و امکانات رفاهی، نقاط کانونی، خاطرات، نشانه‌ها، امنیت
آشنایی با مکان	دسترسی، موقعیت مکان، محدوده و قلمرو، تعامل اجتماعی، نقاط کانونی، خاطرات، نشانه‌ها
تعلق به مکان	انعطاف‌پذیری، دسترسی، موقعیت مکان، کیفیت بصری، عوامل طبیعی، آسایش و راحتی فیزیکی، تسهیلات و امکانات رفاهی، تنوع مکان، حریم شخصی، تأمین خلوت، خلق رویدادهای اجتماعی، تعامل اجتماعی، امنیت، تناسب فعالیتی، تنوع فعالیتی

جدول ۷. مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد تعلق به مکان در عرضه راهکارهای طراحی محوطه‌های دانشگاهی، تدوین: نگارندگان.

جدول ۸. راهکارهای طراحی مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد اصلی برای ایجاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی نمونه موردی، تدوین: نگارندگان.

می‌شود؛ زیرا با توجه به این ابعاد است که خلأها و نقاط ضعف محوطه‌های دانشگاهی برطرف می‌شود. همچنین به ترتیب توجه به مؤلفه‌های فعالیتی مکان، معنایی، اجتماعی، و مکانی در طراحی محوطه‌های دانشگاهی برای ایجاد تعلق به مکان حایز اهمیت است. از محدودیت‌های این پژوهش تفاوت‌های ساختاری دانشگاه‌های آزاد و سراسری هستند که با توجه به زمان تأسیس دانشگاه، موقعیت دانشگاه نسبت به شهر، طراحی معماری دانشگاه، مقیاس، وسعت، سرانه دانشجویی، و فعالیت‌های مختلف دانشگاه‌ها با هم تفاوت زیادی دارند که در طراحی محوطه‌های

دانشگاهی برای ایجاد تعلق به مکان، توجه به هر کدام از این موارد مهم هستند. همچنین هر دانشگاه دارای تعدادی دانشکده است که از نظر فعالیت و ماهیت رشته‌ها با هم متفاوت هستند، پس واضح است که محوطه‌های هر دانشگاه با توجه به نیاز هر دانشکده متفاوت است؛ به‌طور مثال محوطه دانشکده معماری با دانشکده حقوق از نظر ماهیت، حضور دانشجویان در محوطه، و نیاز به استفاده از محوطه برای دروس کاملاً متفاوت است. پس برای ایجاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاه توجه به مؤلفه‌های کالبدی مؤثر بر ابعاد تعلق به مکان الزامی است.

مؤلفه کالبدی مکان	
موقعیت مکان	کیفیت بصری
جهت‌گیری و نحوه استقرار مناسب فضاها از نظر اقلیم، تأمین دسترسی راحت به دانشگاه و شهر، ارتباط تعریف‌شده فضاهای ثابت و فضاهای سبز، خوانا کردن و مشخص بودن محوطه دانشگاه، طراحی منعطف لبه محوطه دانشگاه با اطراف	حذف اختلالات دید و بازگشایی محورهای دید، دعوت‌کنندگی ورودی‌ها، تنوع در فضاها با مصالح و کاربری‌ها، ساختار منسجم محوطه و دانشکده و محیط، محصوریت فضایی و خوانایی فضا، افزایش چشم‌اندازهای طبیعی، استفاده از رنگ و گونه‌های مختلف گیاهی و مصالح برای هدایت بصری
ارتباط درون و بیرون	محدوده و قلمرو
ترکیب کردن اصولی ساختمان‌ها و فضاهای باز، حفظ سلسله‌مراتب و انتظام فضایی مثل فضای ورودی، پیش‌ورودی و فضای بسته یا باز، حفظ حریم بیرون و درون محوطه از سایت دانشگاه	تعیین محدوده محوطه دانشگاه از فضای اطراف با محور پیاده، نورپردازی، فضای سبز، مبلمان و عناصر جذاب، قابلیت توسعه‌پذیری محوطه در آینده، ایجاد فضاهای تعریف‌شده و قابل‌درک و کوچک
تسهیلات و امکانات رفاهی	تنوع مکان
ایجاد فضاهایی با امکان نشستن رسمی (نیمکت، صندلی) و غیررسمی (لبه‌ها، پله‌ها، چمن و جدول)، تأمین روشنایی مسیر پیاده و سواره در شبانه‌روز، وجود پریشهای برق، تأمین تعداد و اندازه مناسب مبلمان در محوطه (سطل زباله، نیمکت، صندلی)، طراحی فضاهایی برای خدمات به دانشجویان، در نظر گرفتن مبلمان مناسب برای دانشجویان، ایجاد سرویس بهداشتی، بوفه و رستوران، نمازخانه به تعداد و مساحت کافی	تنوع کاربری‌های مختلف، تنوع فضاها با مساحت و سازه و مبلمان و پوشش گیاهی، استفاده از فرم و رنگ و مصالح متفاوت، ایجاد فضاهای سبز مختلف و مسیرهای حرکتی پیاده متنوع با عرض مختلف و کف‌سازی مختلف، وجود فضای مکت و فضای فعال و فضای حرکتی، قابلیت برگزاری مراسمات و انجام فعالیت‌ها، استفاده از سازه‌های متحرک و مدرن، ایجاد مبلمان متنوع فرمی و کالبدی، ایجاد فضاهای سبز و پوشش گیاهی مختلف
انعطاف‌پذیری	عوامل طبیعی
استفاده از سازه‌ها و مبلمان متحرک و اوربگامی، ایجاد کردن فضاهایی با کاربری‌های سازگار برای عملکردهای مختلف، ایجاد فضاهایی برای تاملات مثبت بین دانشجویان و احیای پتانسیل‌های مکان، استفاده دانشجویان از مصالح برای ساخت‌وسازهای موقت	استفاده از عوامل طبیعی در سایت مثل درختان و حفظ طبیعت گیاهی محوطه، استفاده از مصالح طبیعی و بومی در ساخت‌وساز، انتخاب کاشت گونه‌های گیاهی متناسب با اقلیم محوطه برای آبیاری و سایه‌اندازی، حفاظت و استفاده بهینه از توپوگرافی زمین محوطه
دسترسی	آسایش و راحتی فیزیکی
مسیر حمل‌ونقل عمومی و خدماتی، تفکیک مسیر پیاده از سواره، مسیر اضطراری سواره در محوطه، ارتباط دانشکده‌ها با محوطه دانشگاه، سهولت حرکت و قابلیت دسترسی مسیر پیاده به همه سایت، دسترسی بین فضاهای مختلف، دسترسی به پارکینگ، تعیین مسیر ورود و خروج پیاده، توجه به عرض مسیرهای سواره و پیاده اصلی و فرعی، ایجاد کف‌سازی با مصالح مناسب نفوذپذیر در برابر آب و با ظرفیت حرارتی بالا	استفاده از مصالح در طراحی فضا و مبلمان متناسب با اقلیم، ایجاد مکان‌های سایه‌دار در محوطه، ایجاد مسیر پیاده و فضای مکت، سایه‌اندازی با پوشش گیاهی، ایجاد فضای کافی با توجه به سرانه دانشجویان، جلوگیری از سروصدا با قرار دادن محور سبز و فاصله مناسب و تفکیک و جانمایی از دیگر فضاها، تهیه سیستم گرمایش و سرمایش، استفاده از نور مطلوب خورشید، ایجاد مبلمان مناسب، توجه به حرکت معلولین، دفع آب‌های سطحی، حذف پله در مسیر اصلی، استفاده از سطح شیب‌دار و مسیر سواره اضطراری، ایجاد سایبان با جداره متحرک برای جلوگیری از باد

منابع و مآخذ

آزادی، مصطفی و ملیحه تقی‌پور و صدیقه نسیمی. «بررسی دل‌بستگی به مکان در میان کودکان؛ نمونه موردی: محله بازارچه قصردشت شیراز». در نشریه انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، ش ۱۳ (بهار و تابستان ۱۳۹۶)، ص ۱۶۵-۱۷۹.

پورجعفر، محمدرضا و سعید ایزدی و سمانه خیبری. «دل‌بستگی مکانی؛ بازشناسی مفهوم، اصول و معیارها». در هویت شهر، ش ۲۴ (اسفند ۱۳۹۴)، ص ۶۴-۴۳.

پیربابایی، محمدتقی و مینو قره‌بگلو و زهرا علی‌نام. «بررسی تأثیر عوامل فردی در مطالعه فرایندمحور دل‌بستگی به مکان با رویکرد روان‌شناختی؛ موردپژوهی: محله قره‌باغی‌ها در تبریز». در نشریه هنرهای زیبا - معماری

و شهرسازی، ش ۶۶ (تابستان ۱۳۹۵)، ص ۵۵-۶۸.

جعفری‌پور، فرید و منوچهر فروتن. «ارزیابی دل‌بستگی به مکان: تبیین عوامل و شاخص‌ها». در مطالعات محیطی هفت‌حصار، ش ۱۳ (پاییز ۱۳۹۴)، ص ۶۳-۷۶.

چوان‌فروزنده، علی و قاسم مطلبی. «مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل‌دهنده آن». در هویت شهر، ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۰)، ص ۲۷-۳۷.

جهانگیری، آرمان و جهان‌شاه پاکزاد و علیرضا عندلیب. «فرایند تبیین پدیدارنگاری ابعاد مفهوم دل‌بستگی مکانی به روش استخراج معانی

ادامه جدول ۸.

راهکارهای طراحی مؤلفه‌های مؤثر بر ابعاد اصلی برای ایجاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی نمونه موردی، تدوین: نگارندگان.

مؤلفه اجتماعی مکان	
امنیت	حریم شخصی
تأمین روشنایی در مسیرها و فضاها در شبانه‌روز، تفکیک مسیر سواره و پیاده، کم کردن حجم و سرعت ترافیک در مسیر پیاده، ایجاد دسترسی و دید به فضاها، ایجاد فضاهای با مرز و محدوده مشخص و تراکم یکسان	جدا کردن فضاهای جمعی از فضای خلوت، ایجاد فضای، جلوگیری از ازدحام جمعیت در یک نقطه با جانمایی مناسب، در نظر گرفتن ظرفیت فضاها، مسیرهای پیاده، رعایت فواصل در فضاهای جمعی
خلق رویدادهای اجتماعی	تأمین خلوت
ایجاد فضاهایی مثل نمایشگاه‌ها، ایجاد امکان عرضه آثار هنری دانشجویان و تئاتر و سینمای سه‌بعدی و مسابقات علمی، ایجاد فضای جمعی برای دانشجویان	ایجاد فضایی برای هر دانشجو به‌منظور مطالعه و استراحت و فعالیت‌های انفرادی، فاصله داشتن فضاهای خلوت از فضاهای فعالیتی و پرسروصدا
تعامل اجتماعی	
ایجاد فضاهای جمعی مشترک مثل پاتوق‌ها، آلاچیق‌ها و فضاهای جمعی چندمنظوره برای رویدادهای خاص مثل آمفی‌تئاتر، سالن چندمنظوره، فضای جمعی کوچک و قابل‌استفاده، چیدمان فضاهای جمعی به‌صورت خطی یا گرد، برداشتن لبه‌های محوطه برای ارتباط بیشتر با فضاهای اطراف	
مؤلفه فعالیتی مکان	
تنوع فعالیتی	تناسب فعالیتی
وجود فضاهای فعال و غیرفعال، ایجاد فضا با کاربری و فعالیت‌های متنوع، وجود فضا برای استفاده فردی و گروهی و فضا برای انجام فعالیت‌های آموزشی، علمی، تفریحی، ورزشی و فرهنگی، آموزش پذیر بودن محوطه	ایجاد سازگاری فضاها با چندین عملکرد، در نظر گرفتن مقیاس درست و مناسب و انسانی در طراحی
مؤلفه معنایی مکان	
نشانه‌ها	نقاط کانونی
ایجاد مکان‌ها و عناصر و مبلمان با معماری خاص که نشان‌دهنده نماد فرهنگی باشد، استفاده از عناصر معماری ایرانی مثل رواق‌ها	ایجاد فضاهای جمعی به‌عنوان نقاط کانونی، طراحی فضاهایی با یک مکان کانونی یا مشخصه ویژه مثل فضاهایی برای رویدادهای خاص
خاطرات	
فضاهایی برای زمان طولانی حضور دانشجو، فضاهایی برای انجام فعالیت‌های خاص و برای اجتماع‌پذیری دانشجویان در فضاهای نیمه‌باز و باز، طراحی مبلمان خاص دانشکده معماری برای ایجاد خاطره، ایجاد فضاهای خاطره‌انگیز با توجه به پیشینه تاریخی، رویدادها با برنامه‌های جمعی	

تصویری خودنگار». در نشریه مدیریت شهری، ش ۴۷ (تابستان ۱۳۹۶)، ص ۲۷۷-۳۰۰.

حجت، عیسی و فرهنگ مظفر و پوراندخت سعادت. «تبیین صفات تأثیرگذار خانه در شکل‌گیری دلبستگی انسان به آن». در نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، ش ۷۰ (تابستان ۱۳۹۶)، ص ۵۱-۶۲.

حیدری، علی اکبر و قاسم مطلبی و فاطمه نکویی مهر. «بررسی نحوه ارتباط میان دو مفهوم حس مکان و دلبستگی به مکان در خوابگاه دانشجویان». در هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، ش ۵۷ (بهار ۱۳۹۳)، ص ۱۵-۲۲.

خدائی، زهرا و مجتبی رفیعیان و هاشم داداش‌پور و علی‌اکبر تقوایی. «تبیین مؤلفه‌های مؤثر بر دلبستگی به مکان از منظر گروه نوجوان در شهر تهران». در هویت شهر، ش ۳۲ (زمستان ۱۳۹۶)، ص ۵-۱۷.

خراباتی، ساجده و عباس یزدانفر. «عوامل مؤثر در ایجاد دلبستگی به مکان در خوابگاه‌های دانشجویی؛ نمونه موردی: خوابگاه دانشگاه سمنان»، در نشریه انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، ش ۱۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۵)، ص ۱۳۹-۱۴۸.

دانشپور، عبدالهادی و منصور سپهری مقدم و مریم چرخچیان. «تبیین مدل دلبستگی به مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن». در نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، ش ۳۸ (زمستان ۱۳۸۸)، ص ۳۷-۴۸.

رحیمی، لیلا و مجتبی رفیعیان و محمد باقری. «ارزیابی تأثیر مقیاس مکانی بر دلبستگی ساکنان به مکان در محلات مرکزی (شهر تبریز)». در نامه معماری و شهرسازی، دوره ۹، ش ۱۸ (خرداد ۱۳۹۶)، ص ۴۳-۵۸.

رحیمی، لیلا و مجتبی رفیعیان و محمد باقری. «تبیین مؤلفه‌های دلبستگی به مکان در مقیاس محله و شهر و تحلیل تعمیم‌پذیری آن؛ نمونه موردی: محله تاریخی سرخاب تبریز». در معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ش ۱۷ (پاییز و زمستان ۱۳۹۵)، ص ۲۲۵-۲۳۶.

رضایی، ناهیده و رحمت محمدزاده و علی عمرانی‌پور. «ارزیابی کیفیت اجتماعی مسیرهای ارتباطی باز و نیمه‌باز پردیس‌های دانشگاهی؛ مطالعه موردی: پردیس دانشگاه کاشان». در دوفصلنامه معماری ایرانی، سال پنجم، (۱۰) (۱۳۹۵)، ص ۱۸۳-۲۰۶.

زمانی، بهادر و محسن هنرور. «بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری دلبستگی مکانی در محله‌های شهری؛ نمونه موردی: محله‌های دردشت، چهارسوقی‌ها، ملاصدرا و دوظفلان شهر اصفهان». در معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ش ۲۱ (زمستان ۱۳۹۶)، ص ۱۶۱-۱۷۲.

سجادزاده، حسن. «نقش دلبستگی به مکان در هویت‌بخشی به میدان‌های شهری؛ نمونه موردی: میدان آرامگاه شهر همدان». در فصلنامه باغ نظر، ش ۲۵ (تابستان ۱۳۹۲)، ص ۷۹-۸۸.

سرمدت، بهرام و محمدمهدی متوسلی. «بررسی و تحلیل نقش مقیاس شهر در میزان حس تعلق به مکان؛ مطالعه موردی: شهر تهران». در نشریه مدیریت شهری، ش ۲۶ (زمستان ۱۳۸۹)، ص ۱۳۳-۱۴۶.

صادقی فرشته، رؤیا و گلرخ دانشگر مقدم و امید دژدار. «بررسی رابطه طرح کالبدی در مجتمع‌های مسکونی و حس دلبستگی به مکان در ساکنین». در نشریه مدیریت شهری، ش ۳۰ (پاییز و زمستان ۱۳۹۱)، ص ۲۵۳-۲۶۴.

صارمی، حمیدرضا و حسام معروفی. «بررسی تطبیقی حس دلبستگی مکان در نمادهای شهری دوره اصفهانی و مدرن؛ نمونه موردی: میدان آزادی و میدان نقش‌جهان». در فصلنامه معماری سبز، سال سوم، ش ۹ (زمستان ۱۳۹۶)، ص ۱-۱۲.

صرغامی، اسماعیل و سعید عظمتی. «بررسی مطلوبیت فضاهای باز محیط‌های دانشگاهی از نظر دانشجویان». در فناوری آموزش، دوره ۷، ش ۴ (۱۳۹۲)، ص ۲۸۷-۲۹۶.

طاهرسیما، سارا و هما ایرانی بهبهانی و کاوه بذرافکن. «تبیین نقش آموزشی فضای باز در مدارس ایران با مطالعه تطبیقی مدارس سنتی تا معاصر؛ نمونه‌های موردی: مدرسه‌های چهارباغ، دارالفنون و البرز». در فصلنامه پژوهش‌های معماری اسلامی، ش ۶ (بهار ۱۳۹۴)، ص ۵۵-۷۰.

طیبی، جمال‌الدین و محمدرضا ملکی و بهرام دلگشایی. تدوین پایان‌نامه، رساله، پروژه پژوهشی و مقاله علمی، تهران، نشر فردوس، ۱۳۹۴.

عظمتی، سعید و فرهنگ مظفر و باقر حسینی. «تأثیر فضاهای توسعه‌پذیر محیط‌های دانشگاهی بر پایداری اجتماعی و خلق سرزندگی». در مجله معماری و شهرسازی پایدار، دوره ۲، ش ۱ (خرداد ۱۳۹۳)، ص ۱-۱۲.

غروی الخوانساری، مریم. «ارزیابی کیفی مجموعه پردیس مرکزی دانشگاه تهران». در نشریه هنرهای زیبا، ش ۳۵ (۱۳۸۷)، ص ۷۵-۸۴.

فلاح، محمداصداق. «مفهوم حس مکان و عوامل شکل‌دهنده آن». در هنرهای زیبا، دوره ۱، ش ۲۶ (تابستان ۱۳۸۵)، ص ۵۷-۶۶.

مدی، حسین و سارا احمدی و زهرا کریمی. «بررسی کیفیت بصری محوطه دانشگاهی با هدف ایجاد حس تعلق به مکان؛ نمونه موردی: دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ع)». در دومین همایش ملی معماری، مرمت، شهرسازی و محیط زیست پایدار، همدان، دانشکده شهید مفتح، ۱۳۹۳، ص ۱-۱۷.

کسمائی، مرتضی. اقلیم و معماری. اصفهان: خاک، ۱۳۹۲.

معصومی، مسیح‌الله و اسماء میرخطیب. «بررسی تأثیر طراحی فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی در ایجاد حس دلبستگی به مکان؛ نمونه مورد مطالعه: مجتمع مسکونی ششصد دستگاه در شهر مشهد». در تحقیقات جغرافیایی، ش ۱۲۶ (پاییز ۱۳۹۶)، ص ۵۲-۷۳.

Abd-Razak, M.Z. & N.K.F. Mustafa & A.I. Che-Ani & N.A.G. Abdullah & M.F.I. Mohd-Nor. "Campus Sustainability: Student's Perception on Campus Physical Development Planning in Malaysia". In *Procedia Engineering*, Vol. 20 (2011), pp. 230-237.

Devine-Wright, P. "Place Attachment and Public Acceptance of Renewable Energy: A Tidal Energy Case Study". In *Journal of Environmental Psychology*, No. 31(2011), pp. 336-343.

Fatemi, E. & M. Yazah & M. Raschid & S. Maulan & E. Ftemi & F. Kalantari. "Does University Campus Place Attachment Matter Among Transnational Students?". In *5th. International Congress on Civil Engineering, Architecture and Urban Development*, At Shahid Beheshti University, Tehran, Iran, 2017.

Giuliani, M.V. "Theory of Attachment and Place Attachment". In *Psychological Theories for Environmental Issues*, M. Bonnes, et al, Eds., Aldershot: Ashgate, 2003, pp. 137-170.

Gumprecht, B. "The Campus as a Public Space in the American College Town". In *Journal of Historical Geography*, Vol. 33, No. 1 (2007), pp. 72-103.

Hernandez, B. & M.C. Hidalgo & M.E. Salazar-LaPlace & S. Hess. "Place Attachment and Place Identity in Natives and Non-natives". In *Journal of Environmental Psychology*, No. 27 (2207), pp. 310-319.

Hosseini, S.B. & S. Azemati & N. Elyasi & F. Mozaffar. "The Effect of the Vitality Level of University Campuses on Increasing Social Interactions and Makin". In *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 170 (2015), pp. 225-233.

Kil, N. & S.M. Holland & T.V. Stein & Y.J. Ko. "Place Attachment as a Mediator of the Relationship between Nature-based Recreation Benefits and Future Visit Intentions". In *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 20, No. 4 (2012), pp. 603-626.

Kyle, T.G. & A.R. Graefe & R. Manning. "Testing the Dimensionality of Place Attachment in Recreational Settings". In *Environment and Behavior*, Vol. 37, No. 2 (2005), pp. 153-177.

Kyle, T.G. & A.J. Mowen & M. Tarrant. "Linking Place Preferences with Place Meaning: An Examination of the Relationship between Place Motivation and Place Attachment". In *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 24, No. 4 (2004), pp. 439-454.

Lewicka, M. "Place Attachment: How far Have We Come in the Last 40 Years?". In *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 31, No. 3 (2011), pp. 207-230.

_____. "What Makes Neighborhood Different from Home and City? Effects of Place Scale on Place Attachment". In *Journal of Environmental Psychology*, No. 30 (2010), pp. 35-51.

Milligan, M.J. "Interactional Past and Potential: The Social Construction of Place Attachment". In *Symbolic Interaction*,

Vol. 21, No. 1 (1998), pp. 1-33.

Qingjin, S. & N.Z.B. Maliki. "Place Attachment and Place Identity: Undergraduate Students' Place Bonding on Campus". In *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 91 (2013), pp. 632-639.

Qingjin, S. & N.Z.B. Maliki. "Sense of Place to Campus amongst Undergraduate Students in USM". In *International Conference on Social Science, Education Management and Sports Education*, Atlantis Press, 2015, pp. 184-187.

Ram, Y. & P. Bjork & A. Weidenfeld. "Authenticity and Place Attachment of Major Visitor Attractions". In *Tourism Management*, No. 36 (2016), pp. 110-122.

Ramkissoon, H. & B. Weiler & L.D.G. Smith. "Place Attachment and Pro - environmental Behavior in National Parks: The Development of a Conceptual Framework". In *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 20, No. 2 (2012), pp. 257-276.

Raymond, C.M. & G. Brown & D. Weber. "The Measurement of Place Attachment: Personal, Community, and Environmental Connections". In *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 30, No. 4 (2010), pp. 422-434.

Scannell, L. & R. Gifford. "Defining Place Attachment: A Tripartite Organizing Framework". In *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 30, No. 1 (2010), pp. 1-10.

Scannell, L. & R. Gifford. "Comparing the Theories of Interpersonal and Place Attachment". In *Place Attachment Advance in Theory, Methods and Applications*, L. Manzo & P. Devine-Wright (Eds.), New York: Routledge, 2014, pp. 23-36.

Sedaghatnia, S. & H. Lamit & A. Saifuddin Abdullah & A. Ghahramanpouri. "Experience of Social Inclusion among Students in University Campuses of Malaysia". In *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 170 (2015), pp. 89-98.

Wang, W.M. & C. Chen. "Universal Design Applied to Establishing Evaluation Criteria for University Campus Open Space". In *Architecture and Urban Planning*, 2012.

Williams, D.R & J.J. Vaske. "The Measurement of Place Attachment: Validity and Generalizability of a Psychometric Approach". In *Forest Science*, Vol. 49, No. 6 (2003), pp. 830-840.

Xu, M. & M. Bakker & D. Strijker & H. Wu. "Effects of Distance from Home to Campus on Undergraduate Place Attachment and University Experience in China". In *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 43 (2015), pp. 95-104.

Yazdanfar, SeyedAbbas & AliAkbar Heidari & Nazgol Behdadfar & Mohammad Eskandari. "Effect of Place Attachment in Creating Sense of Place Case Study: Tajrish Old Bazaar and New Commercial Center". In *International Research Journal of Applied and Basic Sciences*, No 4 (2013), pp. 855-862.

■ **Explaining and Drawing up Priorities of Dimensions and Factors of Place Attachment in University Campuses from Students' Point of View; The Cases of the Faculty of Architecture, Islamic Azad University, Najaf Abad, Khorasgan, and Khomeini Shahr**

Elahe Nadi

MA, Architecture, Faculty of Art, Architecture, & Urban Planning, Islamic Azad University, Najafabad Branch

Mansoureh Kian Erthi, PhD (corresponding author)

Assistant Professor, Faculty of Art, Architecture, & Urban Planning, Islamic Azad University, Najaf Abad Branch

First-year students in transition from hometown to university are generally confronted by intellectual and social challenges as well as those associated with the formation of new place attachments. Place attachment is an emotional and positive connection between a person and a place that makes space a special place for people, and essential for attracting students to a new educational environment. So, it is important to know the variables of place attachment in the design of campuses. With the developments in the field of science and attention to outdoor education, the design of campuses to improve the quality of education are of particular importance. The purpose of this study was to explain and prioritise the dimensions and factors of place attachment in university campuses near major cities and the faculties of architecture of Najafabad, Khorasgan and Khomeini Shahr Azad University (all within easy reach of Isfahan). It is an applied research, using descriptive-analytical and qualitative and quantitative (combined).

At the beginning, researches in the fields of environmental psychology, place attachment and university campuses were reviewed and the dimensions and factors of place attachment were extracted. Then, the three samples were examined and by completing the observation checklist and the questionnaire form obtained from the theoretical studies, the dimensions and factors of place attachment were evaluated from the students' point of view. The results show that the ten dimensions of place attachment from the perspective of students in university campuses have been of varying importance. Familiarity with place, roots, meaning of place, social connection with the place, satisfaction with the place, place attachment, Emotional connection

with the place, dependence on the place, connection with nature and place identity, being priorities respectively, and physical factors, social and semantic factors of the place, being the first three, and the place activity factor, being less important. To conclude, design solutions are proposed in accordance with the presented prioritization.

Keywords: Place attachment, Place dependence, campus.